

גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נְפִלְאוֹת מְתוֹרְתֶךָ

נְפִלְאוֹת

שיעורי תורה והתוועדויות חסידיות
מהרב יצחק גינזבורג שליט"א

הצניעות העצמית במעלתה הגבוהה ביותר –
היא עצם הרתיעה מכך שאדם יסתכל בי עצמי, במהותי הפנימית.
כאשר מישהו מנסה 'לצלול' במבטו אל הסודות של אישיותי,
זו פגיעה בצניעות העצמית ביותר.

[מתוך השיעור 'מדרגות של צניעות']

בשלה תשפ"ד

בשלח ה'תשפ"ד

"עמוד העין" 24
 אבן עזרא
 ענן אהרן ואש משה

הסיפור החסידי 26
 סטירה במקום צבא
 ה'דברי שמואל' מסלונים

מענות ותשובות 28
 תשובות הרב לשואלים
 ברכה ליום הולדת 50

פאזל 29
 ארבע פתות על הים
 רזי ילמד אותנו על ארבע השקפות
 עולם ומה עושים בשרוצים לקפץ
 מעל השלחן

מדרגות של צניעות 04
 שיעור ברמב"ם היומי
 על צניעות ממונית
 לעומת צניעות עצמית

"ותן בלבנו" 12
 כוונות "אהבת עולם"
 התבוננות בברכת "אהבת עולם"
 והמשכת רפואה

המלחמה בפלשתים 18
 כתר שם טוב אות קי א-ב
 מלחמת בעלי התשובה
 בקליפת פלשתים

"עצמות יוסף" 22
 אהבת שלום
 מאין הכח לתת גשמיות

העלון מופק ע"י עמותת אוהבים להיות יהודים

לקבלת השיעורים במייל ולהצטרפות לצוות המפיצים: itiel@pnimi.org.il

עריכה: אביב מויאל | עיצוב: דעה נצח אביחיל | מערכת: הרב יוסף פלאי, בעז יעקבי ואיתיאל גלעדי

הקדמת המערכת

שבת שלום לכל בית ישראל בכל מקומות מושבותיהם ובתוכם **ללוחמים מגיני ארץ הקדש הי"ז**. לפניכם גליון **נפלאות** לשבת פרשת בשלח מלא בכל טוב - **נגלה ונסתר** - לכל המשפחה.

השבוע בגליון:

שלשה שיעורים לפניכם בחלק הראשון של הגליון: שיעור **עיון חסידי ברמב"ם** היומי, **התבוננות מיוחדת בברכת "אהבת עולם"** ושיעור באות קי בספה"ק **כתר-שם טוב**. בשיעור הראשון - **מדרגות של צניעות** - פונה הרב מתוך סוגיא **בהלכות שכנים** לחלוקה **בין צניעות חיזונית, טכנית וממונית, לבין הצניעות העצמית של הנפש**. מתוך החילוק הזה נמנות ארבע מדרגות של צניעות, עומק לפנים מעומק, כשהכל מכוון גם **לנצחון מוחלט שלנו במלחמה בה אנו מצויים היום**.

השיעור השני - **"ותן בלבנו"** - הוא מענה לבקשה הזמנה של **הרב דוב קוק שליט"א** מהרב להסביר בפרטות הקבלה שתפסה את עיניו בין 8 לשונות ברכת **"אהבת עולם"** ל"8 מאמרי **"אמרה לי אם"** שעוסקים ברפואה. השיעור פותח ב**כוונות יפות** בתפלת **"אהבת עולם"**, אותן ניתן לכוון בכל יום, ועובר להקבלה מפורטת ויפה, שמוסיפה הרבה **רפואה לעולם**. בשיעור השלישי - **המלחמה בפלשתים** - לימד הרב את אות קי" בכתר-שם טוב על שני סעיפיה, תוך לימוד על ההדרגה הנדרשת בתשובה ומתוך דגש על **המלחמה שלנו היום בבני פלשת**.

כאן המקום לאחל ברכת **מזל טוב** כפולה ומכופלת:

מזל טוב מזל טוב לחבר המערכת **הרב יוסף פלאי** וב"ב לרגל שידוכי בתו **דבורה-לאה** תחי' עם בנימין שי' **בן זמרה**.

מזל טוב מזל טוב לחד מן חבריא, העוסקים במלאכת **הקדש** בעבודה על העלון - הת' **יוחאי אלימלך שי' רזה** - לרגל שידוכיו עם מרת **שרה** תחי' **שאל**.

שהשידוכים יעלו יפה לכדי **בנין עדיעד** על יסודי **התורה והחסידות**.

סדר הלימוד לשבוע פרשת יתרו הבעל"ט: נ"ך יומי - מלכים ב' פרקים כד"ה, ישעיהו פרקים א"ה; משנה - נדרים פרק י'.

שבת שלום ומבורך, **המערכת**

להקדשת הגליון או מדור לזכות או לע"נ יקיריכם

שלחו הודעה לאלעזר במספר 052-5065243

מדרגות של צניעות

קיצור מהלך השיעור

בהלכות שכנים תופסת מקום משמעותי הצניעות, בה תלויה השראת השכינה בישראל. העמקה מגלה שישנם לפחות שני סוגי צניעות שיש להתחשב בהם – צניעות 'מחונית', הקשורה לזכות של האדם לפרטיות בנכסיו, וצניעות 'עצמית', שאינה ענין מחוני גרידא. זהו כר פתח להתבוננות פנימית, החושפת בפנינו ארבע דרגות של צניעות ומתרגמת את הדברים לרבדים שונים של עבודת ה'. השיעור נמסר ביום היארציית של אם הרב, מרת בריינה־מלכה ע"ה, שהצטיינה (כמו אמה) במדת הצניעות, המדה המיוחדת של נשות ישראל – יהיו הדברים לעילוי נשמתה.

צניעות בין שכנים

כתב הרמב"ם בהלכות שכנים פ"ה ה"ו:^א
אחד מן השותפין שביקש לפתוח לו חלון בתוך ביתו לחצר חבירו מעכב עליו מפני שמסתכל בו ממנו, ואם פתח יסתום.
וכן לא יפתחו השותפים בחצר פתח בית כנגד פתח בית או חלון כנגד חלון...

דינים אלו, השייכים לזהירות מראיה מזיקה לזולת, מופיעים במשניות של פרק "חזקת הבתים" במסכת בבא בתרא^ב, העוסקת מתחלתה בסוגיא של היוזק ראייה^ג (כפי שלמדנו

נערך ע"י איתאל גלעדי. ד' שבט תשפ"ד – כפ"ח.

א שיעור הרמב"ם היומי (ג"פ) של ט"ו בשבט תשפ"ד.

ב בבא בתרא פ"ג מ"ז (נט, ב ואילך).

ג ב"ב ב, א.

בשיעור הפתיחה ללימוד המסכת בישיבותינו השנה^ד).

ביחס לדין הראשון, העיכוב מלפתוח חלון לחצר השותפים (והחיוב לסותמו אם נפתח שלא ברשות), מסבירה הגמרא^ה שעל אף שפותח החלון טוען לשותפו "סוף סוף הא קא בעית אצטנועי מינאי בחצר" (סוף סוף הרי אתה צריך להצטנע ממני בחצר בה אנו שותפים, ואני יכול להכנס אליה תמיד) עונה לו השותף "עד האידנא בחצר הוה בעינא אצטנועי מינך, השתא אפילו בבית נמי בעינא אצטנועי מינך" (עד שפתחת את החלון הייתי צריך להצטנע ממך בחצר

ד שיעור פרשת תצא (פורסם בגליון תבוא) תשפ"ג.

ה ב"ב נט, ב.

השראת השכינה

בישראל שייכת
להלכות שכנים.
כאשר כל אחד
הוא "שכן טוב" גם
ה' רוצה להצטרף
לשכנות הזו –
"ושכנתי בתוכם"

גם לאידך גיסא, שחוסר צניעות
במחנה (שכנות קרובה במיוחד)
מסלק את השכינה – "ולא יראה
בך ערות דבר ושב מאחריך"^א.

המון ואיסור

לכאורה, לאחר שהרמב"ם
הקדים שאסור לפתוח כל פתח
בחצר ללא הסכמת השותפים
(והחיוב לסותמו לתביעת
השותף, האומר לפותח הפתח "יגעת ופתחת
– יגע וסתום"^ב), מדוע יש להוסיף איסור מיוחד
לפתוח "פתח בית כנגד פתח בית או חלון כנגד
חלון"?

בפשטות, בדין הראשון מועילה רשות
השכנים לכתחילה. גם בדיעבד, אם השותף פתח
ללא רשות, תועיל לו 'חזקה' המלמדת שהשכנים
מחלו לו^ג. לעומת זאת, בדין השני "לא יעשה
כלל, אפילו שיש לו רשות לפתוח החלון או
הפתח"^ד ולעולם צריך להרחיק את הפתחים
מלהיות מכוונים (או הרחקה כל שהיא^ה, שדי
בה כדי למנוע ראייה בלתי מכוונת^ו, או הרחקה
של ארבע אמות^ז, או הרחקה כזו שתשלוך כל
אפשרות של ראייה^ח). נראה שאף 'חזקה' אינה
מועילה למי שכבר פתח פתח כזה ושכניו לא

יג דברים כג, טו.

יד ונחלקו הראשונים האם די בכך שהשותף אינו מוחה
ברגע שידע על פתיחת החלון, דין מיוחד של "חזקת
תשמישין" (דעת הרמב"ם, הרמב"ן והגאונים), או שנדרשת
חזקה של שלש שנים וטענה כבכל חזקה בקרקע (דעת
רשב"ם, ר"ת, התוספות, הרא"ש והטור) – מחלוקת
שלמרבית הפלא אינה מוכרעת להלכה – וראה בכל זה
באורך ערוך השלחן חו"מ קנג, ביג.

טו טור חו"מ קנד.

טז רשב"ם ד"ה "חלון".

יז טעם הרשב"ם ברמב"ן סוד"ה "הא" וברשב"א כאן
ד"ה "מתניתין".

יח תוספתא ב"ב פ"ב ה"ה (הובאה בטור חו"מ קנד).

יט דעת הרשב"א (ועוד) כאן.

י"ו יש לומר שלצדיק די בהרחקה כל שהיא, הבינוני נזקק
להרחקה של ארבע אמות (בינוני עולה פעמיים 4 בחזקת
3) והרשע זקוק להרחקה מחלטת, ודוק.

בלבד וכעת עלי להצטנע ממך גם
בבית), כאשר כוונתו שעד כה היה
עליו להצטנע רק בהיותו בחצר
המשותפת אך החלון החדש של
השכן מאפשר לו לצפות גם לתוך
ביתו וכעת עלי להצטנע גם שם,
או שעד כה היה עליו להצטנע רק
כאשר שותפו היה בחצר וכעת גם
כאשר שותפו בבית הוא צופה
לחצר ועליו להצטנע.

ביחס לדין השני, של "פתח כנגד פתח",
השייך גם לצניעות בין שכנים, מביאה הגמרא
מקור 'דוחני': "מנהני מילי? אמר רבי יוחנן דאמר
קרא 'וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שכן
לשבטיו'^א. מה ראה? ראה שאין פתחי אהליהם
מכוונים זה לזה, אמר ראויין הללו שתשרה עליהם
שכינה"^ב. רואים, אם כן, שהשראת השכינה
בישראל שייכת להלכות שכנים^ג. כאשר כל אחד
הוא "שכן טוב" גם ה' רוצה להצטרף לשכנות
הזו – "ושכנתי בתוכם"^ד. בפרט תלויה השראת
השכינה בצניעות שבהלכות שכנים^ה, כפי שמצינו

ו כשני פירושי רשב"ם על אתר.

ז במדבר כד, ב.

ח ב"ב ס, א, וכפירוש התוס' (ד"ה "ראויין"). וראה בביאור
המהרש"א (הכא).

ט וראה ריא"ף על עין יעקב כאן ד"ה "ראה" (ובילקוט
שמעוני במדבר רמז תש"ע). וראה עוד בחדא"ג למהר"ל
בסוגיא.

י כדעת רבי יוסי הכהן – שרבן יוחנן בן זכאי מגדירו חסיד
– באבות פ"ב מ"ח. האריז"ל אומר (ראה לקו"ת עקב;
לקו"ת הש"ס על אבות בתחילתו) ש"שכן טוב" הוא כינוי
ליסוד, המתחבר עם המלכות השכינה ('איהו שכן, איהו
שכינה'), וממילא מובן ששכנות טובה קשורה לשמירת
הצניעות ולתיקון הברית.

יא שמות כה, ח.

יב עד שבטור ובשו"ע הלכות נזקי שכנים – חו"מ קנג
ואילך – פותחות דווקא בהלכות הנוגעות להיזק ראייה (בהן
עוסקים סימנים קנג'קנה). וכלשון בעל הלבוש בריש סימן
קנג: ... גם ראו חז"ל שהיזק ראייה שיראה אדם לביתו או
לחצירו של חבירו ורואה עסקיו ומשאו ומתנתו הוא היזק
גדול מאד, עד שאין לו ערך לשלם כי אין לו קצבה וגם אין
הדעת סובלתו ואפשר לבא על ידי כך לידי ריב וקטטה
מאד... ובהמשך לכך בסימן קנד ס"ק ג (בדין דנן) בחריפות
גדולה: כבר אמרנו ריש סימן קנג' דהיזק ראייה היזק גדול
הוא מאד עד שלפעמים הוא מעוות שאי אפשר לתקנו.

על אף שהדין

מופיע בהלכות שכנים, בתוך ספר קנין, הוא אינו שייך לדיני ממונות אלא לדיני איסור והתר ויש כאן שני מושגי צניעות נבדלים – צניעות 'ממונית', שניתן למחול עליה, וצניעות 'עצמית', עליה אסור למחול

מחו בו בזמן³. מהו טעם ההבדל?

יש המסבירים שדרכם של בני אדם להקפיד בהרבה על "פתח כנגד פתח", ולכן לא תועיל נתינת הרשות הרגילה או החזקה, משם שאומדים את דעתו של אדם שזהו דבר בלתי-נסבל עבורו ולא מניחים שהוא מחל בלי שיעשה זאת בפירוש ובאופן מובלט (ואפילו אם הוא הביע מחילה, זהו מסוג הדברים שאדם יכול

לומר שנראה היה לו שיעמוד בהם אך המציאות קשה לו משחשב והוא חוזר בו מהסכמתו)⁴.

לשיטה זו, על אף שנתנת רשות רגילה לא תעזור, הרי מעשה קנין או הסכמה בשטר כן יועילו⁵. לכן, לשיטה זו, יש גם המחלקים⁶ בין "פתח בית כנגד פתח בית", שבו הדרך להקפיד עד הקצה האחרון, ל"חלון כנגד חלון" בו יש פחות קפיא. כלומר, אין הבדל מהותי בין הדין הראשון לדין השני, אלא הבדל כמותי בלבד ביחס לעוצמת ההקפדה של השכן.

לעומתם, יש המסבירים כי בעוד הדין הראשון תלוי בזכויות הממוניות של האדם

("ממונא"), עליהן ביכולתו למחול, הדין השני הוא שייך לשמירת גדי צניעות שאינם זכות ממונית אלא חובה – יש איסור לעשות פתח כנגד פתח ("איסורא דאורייתא הוא"⁷) וזהו דבר שלא ניתן למחול עליו בשום צורה, גם לא בקנין או שטר (וממילא גם חזקה לא תועיל לו⁸). כלומר, על אף שהדין מופיע בהלכות שכנים, בתוך ספר קנין, הוא אינו שייך לדיני ממונות אלא לדיני איסור והתר ויש כאן שני מושגי צניעות נבדלים – צניעות 'ממונית', שניתן למחול עליה, וצניעות 'עצמית', עליה אסור למחול.

בפשטות נראה לומר שדעת הרמב"ם היא דווקא כהסבר השני, המחלק בין שני סוגי צניעות: בדין הראשון מפורש שאין לאחד מהשותפים לפתוח את החלון מחמת העיכוב של חברו – הדבר תלוי במובהק בשכנים השותפים – ואילו הדין השני חל על שניהם כאחד, "לא יפתחו השותפים", ואינו תלוי בעיכוב של אחד מהם על חברו. ועוד, הרמב"ם לא רומז לכך שמחילה 'תקיפה' יותר תועיל או לחילוק בין פתח לחלון, כפי שאמרו הסוברים שיש כאן רק חומרה גדולה יותר של הזכות הממונית). גם דיוק לשון הרמב"ם שמדובר ב"פתח בית כנגד פתח בית" (הבולט ביחס ללשון המשנה "פתח כנגד פתח") רומז שהטעם כאן הוא הצניעות השייכת לבית דווקא (ולא רק היזק ראייה ממוני השייך גם לשאר המבנים שיש לאדם)⁹.

צניעות ישראל

החלוקה בין צניעות 'ממונית', שניתן למחול עליה, לצניעות 'עצמית', שאסור למחול עליה,

3 כג ערוך השלחן קנד, ז. כד וכלשון ביאורי הגר"א לשו"ע כאן: "דבאיסורא לא מהני חזקה".

4 כה וראה כסף הקדשים לשו"ע ח"מ קנד, ג – וכבר העירו עליו (במהדורת מכון ירושלים) שלשון הרמב"ם מסייעת לדבריו – אלא שהוא כתב שההבדל הוא בשל "תשמישים קבועים צנועים" ולדין מדובר בצניעות עצמית יותר, שאינה נוגעת רק לתשמישים, כדלקמן בפנים.

5 כ דעת הרמ"ה המובאת בטור. ראה הנסמן על אתר בספר המפתח שדנו בדעת הרמב"ם בזה והנסמן עוד לקמן.

6 כא ראה לבוש חו"מ קנד, ג.

7 כב ראה סמ"ע על אתר.

(כדלקמן) ונמנע מלמחול על זכויותיו – אך הצניעות העצמית שייכת ליהודי, הצנוע בעצם, בעוד לאינו-יהודי אין כלל השגה בצניעות הזו (ששרשה ברישא דלא ידע ולא אתידע, כנ"ל).

ארבע מדרגות צניעות

על אף שדברנו לאחרונה^ל על כך שבדרך הלימוד הפנימית יש למעט בחילוקים של אור, או, ולהשתדל לראות גם-זוגם, כאן עולה לנו חילוק מהותי בין שתי מדרגות שונות לגמרי של צניעות. כדרכנו, נשתדל להרחיב את ההתבוננות ל"שתים שהן ארבע", כך שבסופו של דבר תתחברנה המדרגות למבנה שלם כנגד אותיות שם הוי"ב^ה:

צניעות ממונית היא רגישות לכך שמישהו אחר יצפה בעסקי-תשמישי. ישנם תשמישים שמעצם טבעם דורשים צניעות, והחשש שמישהו צופה בי מגביל את יכולת השימוש שלי בשטח^ל. אך מעבר לכך, גם בעיסוקים סתמיים יותר, עצם הידיעה של הזולת על מעשי עלולה להזיק (כשהוא ישתמש במידע הזה) ובפרט יש חשש של עין הרע של הזולת בעסקי (שעל כן מדובר ככלל על "הזק דאיה" דווקא, בשל הכח הבוקע מהעינים, בעוד על הזק שמיעה "לא שמענו"^{לח}).

לצניעות הרגישה לצפיה במעשי יש ממד עמוק יותר, רוחני, הנוגע לצניעות במעשים הטובים דווקא, כפי שמתואר בהסבר עבודת התשובה של "הצנע לכת": "זהירות שלא תהי שום בליטה וכמאמר לעולם יהא אדם ערום

מזמינה להתבונן במדרגות שונות של צניעות: הצניעות היא פסגת הטוב שה' דורש מאתנו – "הגיד לך אדם מה טוב ומה הוי' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך"^כ (שלש מדרגות, "בא מיכה והעמידך על שלש"^{כב}, המכוונות בסדר עולה כנגד שלשת הראשים שבכתב^{כג} – מוחא סתימאה, מקור המשפט; גלגלתא, מקור האהבה והחסד הפשוטים; רדל"א, מקור הצניעות, הנקרא גם "צניעותא"^{כט} – וד"ל).

הצניעות היא פסגת המעלות הטובות, כמאמר חז"ל "הדר תורה חכמה, הדר חכמה ענוה, הדר ענוה יראה, הדר יראה מצוה, הדר מצוה צניעות"^ל. הצניעות היא פסגת עבודת התשובה, כפי שלימד הרבי ר' זושא^{לא} שתשובה מתחלקת לחמשה שלבים – "תמים תהיה עם הוי' אלהיך"^{לב}, "שויתי הוי' לנגדי תמיד"^{לג}, "ואהבת לרעך כמוך"^{לד}, "בכל דרכיך דעהו"^{לה}, "הצנע לכת".

אך מעבר לכל המעלות הללו, מהתפעלותו של בלעם דווקא מתכונה זו ניתן ללמוד שזו תכונה

עצמית של עם ישראל, המבדילה בין ישראל לעמים. הצניעות הממונית מושגת גם לאינו-יהודי – ויתכן שהיא אף שייכת אליו יותר, משום שהוא חושש יותר מהזק הזולת ועינו הרעה

כו מיכה ו, ח.

כז מכות כד, א.

כח וראה באורך שכינה ביניהם פ"ח הערה א.

כט ביאור הגר"א לספרא דצניעותא בכ"מ. ראה גם יין משמח ח"ה שער ה בתורה "שערי טבילה".

ל דרך ארץ זוטא ה. נתבאר באורך בשכינה ביניהם פ"ח ובשיעורי יח"כ תשרי תשמ"ח.

לא לוח "היום יום" ג' תשרי (וביאורו בימים ד"ח' תשרי).

לב דברים יח, יג.

לג תהלים טז, ח.

לד ויקרא יט, יח.

לה משלי ג, ו.

לו ראה שיעור הרמב"ם אור לר"ח שבט השתא (נדפס בגליון הקודם), וש"ב.

לז ראה ערוך השלחן ח"מ קנד, ו.

לח הגהות רעק"א בשו"ע ח"מ קנד בשם מהריק"ש.

מעשים טובים

צריכים להיות
"בלתי להוי' לבדו"
וכאשר אני עושה
משהו עבור ה'
איני רוצה לשתף
בכך אף אחד
אחר

הנביא איזו מצוה עשה ביום הבר-מצוה שלו, משום שעשה אותה רק עבור ה', והיה מוכן לוותר על הלימוד עם אליהו הנביא בזכות אותה מצוה (ובסופו של דבר זכה ללמוד עמו, נשאר צדיק נסתר כל ימיו והתגלה רק בגלגולו הבא כמורנו הבעל שם טוב^מ).

את הצניעות שאי אפשר למחול עליה – משום שיש בכך איסור תורה – יש מי שמגדיר כ"צניעות נשים"^מ (והרי שרש האשה-המלכות ב"צניעותא" שברדל"א). צניעות היא מדה המיוחדת לאשה הכשרה, המצניעה את עצמה ומתביישת שישתכלו בה. זו צניעות שאינה נוגעת לפעולות בלבד, אלא לעצם ההסתכלות על הגוף (ובוודאי כשהגוף אינו מוצנע כדבעי בבגדים). באופן עמוק יותר, לא רק שהאשה מצניעה את גופה, אלא שחווית הצניעות (בנוגע לכל הענינים) מוטבעת בגופה – היא מרגישה בגוף את הצורך בצניעות ופגיעה בצניעותה היא "צערא דגופא" שלא ניתן למחילה^מ.

אכן, הצניעות העצמית במעלתה הגבוהה ביותר – עצם הצניעות של ישראל – לא שייכת דווקא לנשים ולגוף. הצניעות העצמית היא עצם הרתיעה מכך שאדם יסתכל בי עצמי, במהותי הפנימית, ושרשה בהיות הנשמה "חלק אלוה ממעל ממש"^מ, שהרי גם ה' עצמו לא אוהב שמסתכלים בו והוא אומר לכלה, כנסת

מד הבעל שם טוב הורה דרך שנכון לאדם לאבד את העולם הבא שלו עבור טובתו של יהודי אחר (ראה בר ישראל עמ' 52:48 וש"נ), וכך עבור תועלת גדולה ליהודי אחר ראוי לאדם גם לוותר על צניעות המצוות שלו (ועל פי המבואר לקמן בפנים עולה ש"עולם הבא" כאן היינו "שכר מצוה" של המצוות, אך שתי מדרגות הצניעות שלמעלה מכך הן למעלה גם ממדרגת עולם הבא – מתאים למבואר באר"י ובדא"ח שמה שנאמר ש"דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא" היינו משום שהוא למעלה מעולם הבא, וכאן היינו שייכותו לצניעות העצמית, שהרי על דור זה נאמר "וירא את ישראל שכן לשבטיו" וכו'! – דוק).

מה תתן אמת ליעקב (בענט) בלק.

מו ראה בבא מציעא נא, א; רש"י קידושין יט, ב ד"ה "בדבר שבממון".

מז תניא פ"ב (ומופיע כן בשפע טל, הקדמה בן מאה שנה). ע"פ איוב לא, ב.

ביראה, וענין הערמומית הוא שלא יהי' ניכר כלל, ידוע דכמה מחסידים הראשונים היו מסתירים עצמם ואם התגלו היו מצטערים^מ (והאמור כאן בחסידים בכלל, נכון בק"ו לנסתרים אותם הנהיג הבעל שם טוב). כאן החשש בעיקרו אינו מפני נזק – "עין הרע" ברוחניות^מ (שהרי חסידים אינם חוששים מעין הרע), או הגאווה במעשים הטובים שתגרם ממבט הזולת (שהרי ידע איניש בנפשיה שאפשר בהחלט להתגאות גם במעשים טובים באין רואה...), אלא על התחושה שמעשים טובים צריכים להיות "בלתי להוי' לבדו"^מ וכאשר אני עושה משהו עבור ה' איני רוצה לשתף בכך אף אחד אחר (כמו הקשר הצנוע בין איש ואשה, שכאשר אחד עושה משהו עבור זולתו לא צריך לספר על כך לאיש). ככל שאדם עושה את מעשיו על מנת

"להרבות בכבוד שמים" הוא משתדל "למעט בכבוד עצמו"^מ וממילא להקפיד על צניעות בתכלית. הדוגמה המובהקת לתחושה זו היא הסיפור^מ על היהודי בצפת שסרב לגלות לאליהו

לט לוח "היום יום" ח' תשרי.

מ ראה לשמע און מערכת אדה"ז אות יב, ומערכת אדה"א בתחילתו.

מא שמות כב, יט.

מב ראה ליקוטי מוהר"ן.

מג ראה אור ישראל שער ג בסיפור "מה" יצא הדבר" (וש"נ). ראה גם פנים אל פנים בביאור לפ"ד.

לא רק שהאשה

מצניעה את גופה,
אלא שחווית
הצניעות (בנוגע
לכל הענינים)
מוטבעת בגופה
– היא מרגישה
בגוף את הצורך
בצניעות ופגיעה
בצניעותה היא
"צערא דגופא"
שלא ניתן למחילה

כאשר מישהו מנסה 'לצלול' במבטו אל הסודות של אישיותי זו פגיעה בצניעות העצמית ביותר ועל כך לא ניתן למחול

להוי' אלהינו" ושתי הבחינות של צניעות הנוגעות לפעולות הן בסוד "והנגלת לנו ולבנינו"^ג – לכן שתי הראשונות הן בגדרי "בין אדם למקום", שלא ניתן למחילת האדם, ושתי האחרונות הן בגדרי "בין אדם לחברו" שניתן למחילה.

בפרט, צניעות-עצמי, הצנעת אדם את העצם שלו, שייכת ל-י,

החכמה בה שורה עצמות הנפש האלקית^ד, בסוד "ואת צנועים חכמה"^ה. צניעות-נשים היא מדרגת "כל כבודה בת מלך פנימה"^ו, ה"פנימה" של ה"בת מלך" היינו אמא עילאה, ה עילאה שבשם. החכמה היא שרש האורות ("חיוהי") והבינה היא שרש הכלים ("גרמוהי") – צניעות-עצמי נוגעת יותר לנשמה וצניעות-נשים מושרשת בגוף, כנ"ל (כאשר היחס ביניהם הוא גם כיחס בין צדיק ובעל תשובה, ואכמ"ל). צניעות-לכת, "הצנע לכת", שהמעשים הטובים יהיו לה' לבדו, שייכת ל-ז שבשם, הכוללת את כל מדות הלב, הפנימיות של המעשים. צניעות-עסקים, שמירת העיסוקים מעין הרע ושאר מרעין בישין, שייכת למלכות, ה תתאה שבשם, הרובד החיצוני של המציאות (בו יש גם חשש של "רגליה ירדות מות"^ז, נזק ממשי שגורם הזולת)^ח.

למיטבי לכת, מתאימה כאן ההקבלה גם לסוד של כ"ל צמ"א – כלים-לבושים-צלמים-מוחין-אורות^ט: הגוף הגשמי והעיסוקים החיצוניים

ישראל, "הסבי עיניך מנגדי שהם הרהיבונני"^{יח} (זאת למרות שיש קשר עינים טוב בין החתן ל"יונתני", והוא אומר לה "עיניך יונים"^{יט}). את עצם הנשמה לא ניתן לתפוס ובהסתכלות עלי באופן שמתיימר לתפוס אותו מחלל את הצניעות הפנימית ביותר. המחשה לכך במסופר על הרבי הרש"ב שעזב עיירת

נופש בה נכח הינוקא רבי ישראל מקרלין (הפרנקפורטר) באמרו 'הוא מסתכל עלי'. הוא לא חשש מעין הרע או צרות עין, שהרי מדובר בצדיק שיש ביניהם אהבה, אלא בתחושה שעניו חודרות לראות את המהות שלי, את מה שהוא בעצם בגד "אמון מופלא, אמון מכוסה, אמון מוצנע". המחשה נוספת לכך היא בדברי אדמו"ר הזקן, במענה לשאלה האם הוא צדיק גלוי או צדיק נסתר, ש'אוי לכם אם הייתי צדיק גלוי' – אדמו"ר הזקן הוא צדיק מוכה, שכל ענינו הפצת המעינות באופן של "ופרצת"^כ, ואף על פי כן הוא כמו קרחון שחלקו הגלוי מעל פני המים הוא רק עשרה אחוז בעוד תשעים אחוז ממנו מכוסה תחת פני המים (וסוד זה נסתר גם מהצדיק עצמו, כדברי אדמו"ר הצמח-צדק^כ שבעל-סוד אמתו אינו מכיר בעצמו את הסוד השמור אצלו). כאשר מישהו מנסה 'לצלול' במבטו אל הסודות של אישיותי זו פגיעה בצניעות העצמית ביותר ועל כך לא ניתן למחול.

ארבע המדרגות בסוד הוי'

בהקבלה לאותיות שם הוי' ב"ה: שתי הבחינות של צניעות עצמית הן בסוד "הנסתרת

מח שיר השירים ו, ה.

מט שם א, טו.

נ ע"פ בראשית רבה בתחילתו. ראה גם תקו"ז תקון מב (פא, ב) ומא"א מערכת אל"ף אות צה.

נא בראשית כח, טו.

נב ראה לקו"ד ח"ג עמ' תתנב (עמ' 619 במהדורת לשה"ק).

גג דברים כט, כח.

נד ראה תניא פ"ב ופרקים יח"כ.

נה משלי יא, ב.

נו תהלים מה, יד.

נד משלי ה, ה.

נח ורמז: צניעות-עסקים צניעות-לכת צניעות-נשים צניעות-עצמי משלמים ל-סב ברבוע. והנה, "יורא את ישראל שכן לשבטיו" ועוד "ראוין הללו שתשרה עליהם שכינה" עולה סג ברבוע, כך שהכל יחד עולה ההשראה של סג, ודוק.

נט הקדמת הח"י בשמ"ש לסוד ספה"ע. ראה אשא עיני מאמר "הוי כ"ל צמ"א לכו למים".

אצל האשה,
ש"כל כבודה בת
מלך פנימה",
עיקר מבחן
הצניעות הוא
בחלון, ואצל
האיש, היוצא
החוצה, המדד
הוא שמירת
צניעות-עצמי
גם כשהוא יוצא
מהפתח

אצל האשה, ש"כל כבודה בת מלך פנימה", עיקר מבחן הצניעות הוא בחלון, ואצל האיש, היוצא החוצה, המדד הוא שמירת צניעות-עצמי גם כשהוא יוצא מהפתח^{טב} (ודוק שרוב הופעות החלון בתורה קשורות לנשים, לטוב ולמוטב^ג). מהם הפתח והחלון בעבודת האדם? הפתח של האדם הוא הפה, עליו נאמר "פתח פיך"^{טד}, ואילו העינים הרואות את האור הם החלונות^{טה}. בדבור מסוגל האדם לבטא את עצמו בשלמות, כל כולו יכול לצאת ולהכנס דרך הפה באופן חפשי, ואילו בראיה הביטוי העצמי הוא חלקי בלבד, משהו מהנפש משתקף בעינים אך אין בהן ביטוי מלא.

בכל אופן, כאן הדגש העיקרי הוא על הצניעות של הראיה והדבור. בעולם מקובל שהמושג צניעות משמש קודם כל לגדרי הצניעות של הלבושים. על פי הביטוי "הצנע לכת" אנחנו מסבירים^{טו} שעיקר ביטוי הצניעות הוא בהליכת האדם ותנועתו ("הצנע" היינו הצדיק נע). אך כמובן, נדרשת מהאדם גם צניעות בראית עיניו, בשמירת מראיות לא צנועות, וגם צניעות בדבורו,

טב חלון אשה משלימים ל-400, 20 ברבוע. פתח איש עולה 799, ש-400 הוא הנקודה האמצעית שלו, על דרך ש: חיה (שמה המקורי של חיה) היא הנקודה האמצעית של אדם. ה' ברא את העולם מהנקודה האמצעית של אוא"ס, היינו בחינת מלכות-נוקבא (ראה מבוא לקבלת האריז"ל סימן א פ"ג ובכ"ד).

טג אבימלך הבולש אחר רבקה טובת המראה משקיף בעד החלון ורואה את "יצחק מצחק את רבקה אשתו" (בראשית כו, ח). רחב מורידה את המרגלים בעד החלון ושם היא גם שמה את תקות חוט השני כסימן להצלתה (יהושע ב); אם סיסרא - שהיא ושרותיה רחוקות ביותר מהצניעות - נשקפת בעד החלון (שופטים ה, כח). מיכל בת שאול מורידה את דוד בעד החלון (שמואל א יט, יב) וגם נשקפת בעדו בעת העלאת הארון (שמואל ב ו, טז; דה"א טו, כט). איזבל אשת אחאב נשקפת בעד החלון (מלכים ב ט, ל ואילך). שלמה המלך בספר משלי רואה מבעד לחלון כיצד האשה זרה" מפתה את הנער התמים (משלי ז, י).

טד ברכות כב, א.

טה ראה ביאור הגר"א לפסד"צ פ"ד ד"ה "וראו בני"; בית עולמים קצט, ב ד"ה "כבר"; אמרי פנחס ש"ד אות ריח.

סו ראה הקדמת שכינה ביניהם עמ' מ ושם פ"ח; מבחר שיעורי התבוננות ח"א עמ' 193. ובכ"מ.

שייכים לכלים; הלבושים היינו מחשבה, דבור ומעשה השייכים לעבודה הפנימית; הצלמים כאן הם 'הגוף הרוחני' שהאשה רגישה לו במיוחד^{טז}; המוחין והאורות (הפנימיים וגם המקיפים) שייכים לצניעות-עצמי, ודוק.

חלון ופתח

הצניעות העצמית מתבטאת באיסור לפתוח "פתח בית כנגד פתח בית כנגד חלון". מה ההבדל בין פתח לחלון? פתח מיועד לכניסה ויציאה וחלון מיועד לאור ולהסתכלות.

לכן, ההגדרה של פתח היא שהאדם יכול לעבור בו בשלמות וחלון צריך להיות קטן ממנו כדי לא להחשב פתח^{טז}.

בפשטות, הנפקא-מינה היא רק לדעה שמחלקת לעניינים מסוימים ביניהם, משום שיש בהם רמות קפידא שונות, כנ"ל, אך יתכן שגם כשמדובר על הצניעות העצמית - בה אין לכאורה נפקא-מינה בין פתח לחלון - יחסית שייך החלון

לצניעות-נשים ואילו הפתח לצניעות-עצמי.

בדבור מסוגל
האדם לבטא את
עצמו בשלמות,
כל כולו יכול
לצאת ולהכנס
דרך הפה באופן
חפשי, ואילו
בראיה הביטוי
העצמי הוא חלקי
בלבד, משהו
מהנפש משתקף
בעינים אך אין בהן
ביטוי מלא

ס אף שהרבה פעמים מוסבר שצלם ודמות הם יחסית איש ואשה (זהר ח"ג לה, ב; ע"ח שכ"ה דרוש א מ"ב) כאן הכל נכלל בצלם.

סא חידושי הרשב"א בסוגין (ס, א) - הובא במגיד משנה על אתר.

קליפת התקשורת^ג ויביא את עומק הנפש לידי ביטוי מלא וגם צנוע בתכלית (כנודע שהגאולה תלויה ב"לבא לפומא גליא"^ט).

צניעות במלחמה

נסיים בכך שהעיסוק בצניעות חשוב במיוחד בימים אלו: כפי שהזכרנו כבר בתחלת המלחמה^ט הצניעות חשובה במיוחד לשם השראת שכינה במחנה הצבא שלנו (כנ"ל). ועוד, חז"ל אומרים שאלמלא נתנה תורה (חס ושלוש!) כפי שהוסיפו החסידים^ט היינו לומדים צניעות מחתול. שירת החתול^ט היא "ארדוף אויבי ואשיגם ולא אשוב עד כלותם"^ט – כוונה חשובה שיש לכוון בימי מלחמה כדי לחזק את ידי הלוחמים^ט – והתחזקות בצניעות החתולית נותנת כח לממש גם את שירת החתול (בצניעות ובשקט – עד לחיסול האויבים בתוך המנהרות שלהם... – בלי למשוך את עיני כל העולם להפריע לנו בעבודה זו).

עג ראה קומי אורי מאמר "הזמן לפצח את האגוד".
עד מדרש תהלים פ"ט; ז"ח (מרגליות) מדרש הנעלם ח, א.
עה ראה גילוי דעת שנדפס בריש גליון בראשית ושיעור בכש"ט אות צג בגליון נח.
עו שיחת ש"פ נח תשל"ד, בשם אדמו"ר מוהרש"ב.
עז פרק שירה פ"ה.
עח תהלים יח, לח.
עט מלכות ישראל ח"ג מאמר "ארדוף אויבי ואשיגם", ובנספח "שירת החתול".

התחזקות

בצניעות
החתולית נותנת
כח לממש גם
את שירת החתול
(בצניעות ובשקט
– עד לחיסול
האויבים בתוך
המנהרות שלהם...
– בלי למשוך את
עיני כל העולם
להפריע לנו
(בעבודה זו)

שיהיה עדין ונקי ולא חלילה גס (הזהירות מ"פתח מול פתח" שומרת, מן הסתם, את בעלות שני הבתים מלהרבות שיחה ולגלוש לדיבורים אסורים של לשה"ר ורכילות)^{טז}. לפי ההסבר שפתיחת חלון חמורה פחות מפתחת פתח, מובן שצניעות העינים קלה יותר מצניעות הפה. ואכן, משה רבינו (שבצניעותו "ירא מהביט"^{טח}) תקן בשלמות את העינים^{טט} – "אשר עשה [במשמעות של תקן] משה לעיני כל ישראל"^ע – אך היה עדיין "כבד פה וכבד לשון"^{עא}, תופעה

שאין מכבידה ממנה ל"דבר אחד לדור"^{עב}, ורק משיח יתקן בשלמות גם את הפה – יתגבר על

סז לפי פירוש זה, הביטוי "פתח נגד פתח" ו"חלון נגד חלון" מבטא גם התנגדות – 'מלחמת עינים' ו'מלחמת פיות' (כמו היחס בין הפגנה למאבק שמתנהל בתקשורת). כך הסביר הרב המגיד ממעזריטש (אור תורה קמד) שבלעם ראה שפתחי ישראל אינם מכוונים זה כנגד זה היינו שכאשר תלמידי חכמים מתוועדים יחד אין דיבוריהם להביע נצחנות והתנגדות, ודווקא כך הם רואים להשראת שכינה. בעומק, כל בעיות הצניעות נובעות מהתנגדות זרות פנימית, וכאשר מגיעים לאחדות אמיתית אזי יש מעלה ב"עיניך יונים" וב"ישקני מנשיקות פיהו" (שה"ש א, ב).

סח שמות ג, ו.

סט לכן רבי אליעזר – שהוא גלגול של בנו, אליעזר (גלגולי נשמות לרמ"ע מערכת אלף אות יג ע"פ שמו"ר יט, ז ועוד) – אומר שהדרך הטובה ביותר שידבק בה האדם היא "עין טובה", ודוק.

ע דברים לד, יב.

עא שמות ד, י.

עב סנהדרין ח, א. וראה גם שיחת ליל שמח"ת (לפני ההקפות) תשמ"ה על הקושי בנטילת כח הדבור מהמנהיג.

"ותן בלבנו"

קיצור מהלך השיעור

"כינוס לצדיקים טוב להם וטוב לעולם", דבר הבא לידי ביטוי מיוחד בשיעור שלפנינו: בסעודה שלישית שבת פרשת שמות השנה העלה הרב דוב קוק שליט"א רעיון ו'הזמין' את הרב גינזבורג שליט"א להעמיק בו. כעלות המנחה בשבת פרשת וארא הגיב הרב לדברים, והם מתפרסמים בשבת בשלח (בה קוראים בתורה על הרפואה, "אני הוי' רפאך", שהיא נושא עיקרי בשיעור). יש כאן התבוננות בברכת "אהבת עולם", מלאת הרגש – כוונה פשוטה שניתן לכוון בכל יום – והקבלה של הדברים למאמרי הרפואה "אמרה לי אם" במסכת שבת.

דרשת הרב דוב קוק שליט"א

בשבת שעברה, שבת שמות תשפ"ד, הרב דוב קוק שליט"א סיפר בסעודה שלישית על חידוש שהיה לו בברכת "אהבת עולם": הוא שם לב שבבקשה "ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל לשמע ללמד וללמד לשמך ולעשות ולקים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה" אחרי ה"בינה" יש שמונה פעלים.

עוד הוא שם לב שבסוף מסכת שבת^א יש סדרת מימרות של אב"י שמתחילות "אמרה לי אם" שכולן עוסקות ברפואה. מכיון שהבינה

נקראת אמא, וגם כאן וגם כאן יש שמונה דברים, הוא חשב שמתאים לקשר את שמונה הבקשות של "ותן בלבנו בינה" לשמונה "אמרה לי אם". הוא ציין שהבינה היא הספירה השמינית, "רקיעא תמינאה"^ב. כמדומני שהוא לא הזכיר שכתוב שהמספר שמונה בכלל הוא מעל הטבע^ג, מעל מה שנברא בשבעת ימי בראשית (כנגד המדות שנוולדות מהבינה). העיקר הוא מאמר חז"ל "רפואה בשמינית"^ד – ברכת "רפאנו" היא הברכה השמינית בברכות שמו"ע, וחז"ל מסבירים שהדבר הוא בדווקא – ולכן מכון

ב זהר ח"א קסב, ב.

ג גבורות ה' פמ"ז ובכ"ד בכתבי המהר"ל.

ד מגילה יז, ב.

נרשם (מהזכרון) ע"י איתיאל גלעדי. לא מוגה. שבת וארא תשפ"ד - כפ"ח.

א שבת קלג, ב'קלד, א.

לספירת הבינה^ח, אבל כתוב "אני בינה לי גבורה"^ט וכאן השמיעה היא ענף הבינה. פנימיות הגבורה היא היראה, עליה כתוב "הוי' שמעתי שמעך יראתי".

"ללמד" הוא הפועל הכי מובהק כאן – עמוד התורה הוא ספירת התפארת^א.

"וללמד". "איהו בנצח"^ב – לימוד התורה לעצמו, שבתפארת (עיקר הז"א, "איהו"), פועל להשפיע לאחרים בספירת הנצח היוצאת כבר "לבר מגופא"^ג. הכח להשפיע את התורה לאחרים

מתחיל מספירת הנצח^ד (ענף החסד, לו שייכת "תורת חסד"^{טו} שהיא לימוד תורה על מנת ללמד^{טז}).

"לשמור". השמירה שייכת הרבה פעמים לבינה, "שמור' לנוקבא"^י, אבל "בינה עד הוד אתפשטות"^{י"א} וכאן השמירה היא בסוד "איהו בהוד"^{י"ב}.

"ולעשות" כאן היינו העשיה של היסוד, עליה נאמר "אין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי"^{י"ג}.

"ולקים" כנגד המלכות, בסוד "דוד מלך ישראל חי וקים"^{י"ד}.

אם כן, יש כאן הקבלה פשוטה לפי הסדר, מבינה עד מלכות. כשעושים הקבלה מהסוג

אם נותנים לאדם
לומר רק משפט
אחד של תפלה,
התפלה הכי
רגשית היא "וטהר
לבנו לעבדך
באמת", אבל אם
היו נותנים לאדם
לומר רק ברכה
אחת בתפלה היינו
בוחרים את ברכת
"אהבת עולם"

שיש שמונה עצות של רפואה. שוב, הרב קוק שם לב לשתיה התופעות, וחשב שמתאים להקביל ביניהן, ואמר שאולי את ההקבלה הפרטית אנחנו נעשה... נפגשנו פעמיים סביב ההילולא של רבי מנחם מענדל מויטבסק בטבריה. אולי הוא גם התכוון לרמוז שצריך בדור שלנו רפואה.

שמונה הבקשות בברכת "אהבת עולם"

אנחנו מאד אוהבים את ברכת "אהבת עולם". פעם

שאלנו^ה איזו תפלה ראוי להתפלל אם נותנים לאדם לומר רק משפט אחד של תפלה, ארבע מילים, ואמרנו שהתפלה הכי רגשית היא "וטהר לבנו לעבדך באמת", אבל אם היו נותנים לאדם לומר רק ברכה אחת בתפלה היינו בוחרים את ברכת "אהבת עולם", שעמוסה בקשות מרגשות של עבודת ה', שבתוכן "ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל לשמע ללמד וללמד לשמר ולעשות ולקים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה". עוד לפני ההקבלה הפרטית ל"אמרה לי אם", צריך להסביר את הסדר הפנימי של שמונת הפעלים כאן, אותם מתאים להקביל לשמונה הספירות מהבינה ומטה:

"להבין": הפועל הראשון אחרי "ותן בלבנו בינה" הוא "להבין", והוא שייך כמובן לבינה עצמה.

"ולהשכיל". השכלה שייכת הרבה פעמים לחכמה, אבל כאן היא הבקשה ששייכת לחסד, ענף החכמה. אברהם אבינו, שמדתו חסד, נקרא קודם אברם, אב־רם הוא "השכל הנעלם מכל רעיון"^ו.

"לשמע". השמיעה שייכת בדרך כלל

ח ראה תקו"ז ע (קכב, א); ע"ח ש"ד פ"א. ובכ"מ.

ט משלי ח, יד.

י חבקוק ג, ב.

יא זהר ח"ג קנב, א; הקדמת תקו"ז.

יב ע"ח שער הכללים פ"א. ובכ"מ.

יג זהר ח"א כא, ב.

יד ראה סוד ה' ליראיו שכ"ה פ"ב.

טו משלי לא, כו.

טז סוכה מט, ב. ראה לקו"מ רפג.

יז זהר ח"א מח, ב.

יח ע"פ הקדמת תקו"ז ז, א. ע"ח שכ"ט פ"ח ועוד.

יט סנהדרין כב, ב.

כ ר"ה כה, א.

ה ראה גם שיעור ה' אב (נדפס בגליון עקב) תשע"ט.

ו פרדס רמונים ש"ב פ"ג ועוד.

ז פיוט "אל מסתתר". ראה תו"א יא, א.

ביטויים התומנים בברכה

התופעות המובהקות של שמונה בברכה מזמינות אותנו לחפש תופעות דומות נוספות. בולט לעין שיש בברכה לא מעט ביטויים של שתי מילים שבהן שמונה אותיות: "אהבת עולם... שמך הגדול... ותן בלבנו... לשמע ללמד... ודבק לבנו... לעולם ועד... ובנו בחרת... להודות לך". וכאשר סופרים את הביטויים האלה מגלים בדיקת שמונה! כלומר, יש כאן שמונה ביטויים ובהם 8 ברבוע אותיות – עוד תופעה מובהקת של שמיניות בברכה.

איך נקביל את שמונת הביטויים הללו לספירות מבינה עד מלכות? חלק מההקבלות כאן פשוטות וברורות וחלק דורשות יותר התבוננות: "אהבת עולם" שייך, כפשוטו, לחסד שפנימיותו אהבה. ידוע הביאור בחסידות²⁰, על יסוד דברי חז"ל²¹, שיש מעלה ב"אהבת עולם" גם ביחס ל"אהבה רבה" – "אהבת עולם" שמתעוררת על ידי ההתבוננות בעולם היא למטה מ"אהבה רבה"²² אך "אהבת עולם" במובן של אהבה נצחית היא למעלה מ"אהבה רבה"; "שמך הגדול" היינו סוד המלכות, שנקראת שם²³; "ותן בלבנו [בינה]" כנגד הבינה, "בינה לבא"²⁴ (כאשר הנתינה היא מהחכמה לבינה, על דרך "מתן תורה", כאשר "כל הנותן בעין יפה [כח הראיה של החכמה] הוא נותן"; "לשמע ללמד" כנגד הגבורה־היראה, לימוד תורה (שנתנה מפי הגבורה²⁵) מתוך יראת שמים, כנ"ל ש"לשמע" היינו הגבורה בלשונות, "הוי' שמעתי שמעך יראתי"; "ודבק לבנו [במצותיך]" כנגד התפארת – הדבקות שייכת לדעת, נשמת התפארת, שהיא כללות מדות הלב, ו־תריג המצוות הן ב"תפארת

הזה מתבקש להסתכל בסידור הרמ"ק, שמקביל הרבה פעמים את המילים לפי הספירות, ואכן אחרי שעשינו את ההקבלה הסתכלנו בביאורו וראינו שזכינו לכוון לדבריו.

הלמדים בברכה

מה האות שחוזרת כאן הכי הרבה פעמים? בולט שהאות ל חוזרת כאן שוב ושוב – בכל פועל יש לפחות ל אחת, ובסך הכל יש כאן יא למדין. חזרת הלמד הכי בולטת במילים "ללמד וללמד", שהן גם מלשון למד, כמובן. האות ל היא סוד "מגדל הפורח באויר"²⁶, השייך גם הוא לספירת הבינה²⁷. זה כבר עושה חשק לספור כמה אותיות ל יש בכל הברכה. אם סופרים היטב, רואים שבכל הברכה חוזרת האות ל 64 פעמים – בדיקת 8 ברבוע! זו עוד תופעה מובהקת של שמונה, סוד הבינה, שיש כאן בברכה. הלמדין מתחלקות באופן מובהק, לפי החלוקה של הרבוע לשני משולשים (כפי שמתחלק כל רבוע) –

עד "באהבה", סוף מטבע הלשון שלנו, יש 28 למדין, משולש של 7, ואחר כך עד סיום הברכה עוד 36 למדין, משולש של 8.

[ומדאיתין להכא נציין עוד חלוקה מובהקת בברכה: יש בברכה כולה 140 מלה, המתחלקות ל־חכמה (73) מילים עד "לעולם ועד" ועוד בינה (67) מילים משם ועד סוף הברכה – חכמה ובינה בברכה בה מבקשים על השגת התורה.]

כשעושים

הקבלה מהסוג הזה מתבקש להסתכל בסידור הרמ"ק, שמקביל הרבה פעמים את המילים לפי הספירות, ואכן אחרי שעשינו את ההקבלה הסתכלנו בביאורו וראינו שזכינו לכוון לדבריו

כג תורת שמואל תר"ל עמ' ערה.

כד תנדב"א פ"ו.

כה תניא פמ"ג ואילך.

כו פירוש הרמ"ק לספר יצירה פ"ה מ"ז ובכ"ד.

כז הקדמת תקו"ז יז, א ("פתח אליהו").

כח שבת פה, ב ועוד.

כא חגיגה טו, ב; סנהדרין קו, ב ורש"י שם.

כב קהלת יעקב ערך ל'.

אביי היה יתום

והוא כינה את
האשה האומנת
שגדלה אותו אם
ואמר דברים רבים
שלמד ממנה.
אם מחפשים
בתקליטור רואים
שיש בכל הש"ס
26 פעמים שאביי
אומר "אמרה לי
אם"

בנפרד מוקדם יותר בסוגיא, ועוסקת ברפואה כללית, ועוד שבע המופיעות ברצף מאוחר יותר, וכולן עוסקות בברית מילה. זו חלוקה מובהקת שבסוד "אז", א על גבי ז^ל, הבינה, מקור הרפואה בכלל, על גבי ז המדות, כללות הז"א-הבן, התינוק הנימול (תינוק עולה משיח בן יוסף, השייך למדות הברית-היסוד, כנודע^ל). את המימרות מתאים לכוון כסדרן לספירות וממילא למלים שבברכה (שגם הן מקבילות כסדרן לספירות, כנ"ל):

"להבין": אמר אביי אמרה לי אם איספלינתא דכולהון כיבי שב מינאי תרבא וחדא קירא [האיספלינית לכל כאב^ל מורכבת משבע מנות חלב ומנה אחת שעוה].

הרפואה הכללית היא כנגד "להבין" – הבינה, שהיא מקור הרפואה בכלל, כאשר החלוקה של "אז" שבתוך הבינה מופיעה כאן במנות הרפואה. **"להבין"** בגימטריא **מהיטבאל**, סוד יחוד מה רבן שהוא הרפואה הכללית של עולם התיקון לכל שבדי ומכאובי התהו. **רפואה** אותיות **אור-פה**^ל, סוד הפה דתבונה ממנו יוצאים ז ההבלים^מ בהם נברא העולם (המכוונים כנגד ז המדות, ז המימרות הבאות), היינו רפואת העולם על ידי המתקת כל הדינים בשרשם העליון, בכח החסדים דאמא^{מא}.

"ולהשכיל": אמר אביי אמרה לי אם האי

חלוק דינוקא לפניה לסיטרא לעילאי דילמא מידיביק גרדא מיניה ואתי לידי כרות שפכה [יש

לו ראה זר ח"ג רפג, א; קהלת יעקב ערך 'אז'.

לו מגלה עמוקות ויקרא אופן פד.

לח **כאב** עולה **אביי**, בעל המימרא היתום מאב ואם – כאב שאין כמותו – ולכן הכלל כאן הוא רפואת כל הכאבים.

לט **רפואה שלמה** פ"ז (ובכ"ד בספרי הקבלה והחסידות).

מ ראה ע"ח שכ"ה פ"ב ושעה"כ דרושי השופר.

מא שעה"כ קידוש ליל שבת דרוש א; דרושי סוכות ג; שער הפסוקים וישב ועוד.

גופא^{כט}; "לעולם ועד" בנצח, לו שייכת הנצחיות – לנצח נצחים, "נצח סלה ועד"^ל – כפשוטו; "ובנו בחרת" ביסוד – היסוד הוא הבוחו, מכח הדעת, אליה עולה היסוד להמשיך את הטפה העצמית^{לא} ("אתה בחרתנו מכל העמים" היינו שרש היסוד ברדל"א-באמונה^{לב}); "להודות לך" בהוד^{לד}, כפשוטו.

"אמרה לי אם"

אחרי ההקדמות לגבי ברכת "אהבת עולם" נחזור ל"אמרה

לי אם": אביי היה יתום והוא כינה את האשה האומנת שגדלה אותו אם ואמר דברים רבים שלמד ממנה^{לד}. אם מחפשים בתקליטור רואים שיש בכל הש"ס 26 פעמים שאביי אומר "אמרה לי אם"^{לה}, רובן המוחלט בענייני רפואה וכיו"ב, אבל הרצף הכי גדול של מימרות הוא במסכת שבת, שם יש שמונה מימרות. אנחנו בדרך כלל עושים רק רמזים מדויקים, ולא כמו האריז"ל שמוסיף את הכולל באופן חפשי, אבל הפעם נעשה רמז עם הכולל – **"אמרה לי אם"** ע"ה שוה 328, בדיק שמונה פעמים – המספר שלנו, שהוא גם מספר האותיות בביטוי, כך שזהו ממוצע כל אות – **אם!**

שמונה המימרות מתחלקות לאחת המופיעה

כט הקדמת תקו"ז יז, א ("פתח אליהו").

ל עירובין נד, א.

לא פע"ח שער הלולב פ"ב. וראה מלכות ישראל ח"א עמ' לא (וש"נ) פירוש שהלולב הוא כנגד בית הבחירה (סוד "ובחרת בחיים [העולה לולב]").

לב **אמונה** פ"א עולה **ברית** (יסוד). ראה אשא עיני מאמר "מה רבו מעשיך הוי" באור ה.

לג שני הלשונות האחרונים ביסוד ובהוד הם בסוד "צדיק [יסוד] תמים [הוד]" (בראשית ו, ט) האמור בנה, ודוק.

לד קידושין לא, ב.

לה שבת סו, ב (ד"פ); שם קלג, ביקלד, א (ח"פ); עירובין כט, ב (ב"פ); יומא עח, ב; מו"ק יב, א; שם יח, ב; יבמות כה, א; כתובות י, ב; שם לט, ב; שם נ, א (ב"פ); גיטין סז, ב; שם

ע, א; קידושין לא, ב; ע"ז כח, ב.

"לשמע" של הגבורה. **שמע** ר"ת "שאו מרום עיניכם [וראו]"^{מה} – יש לשאת עינים, לראות לאור השמש ומכך להבין (דערהגה, שמיעה פנימית) מהו מקום הנקב.

"ללמד": ואמר אביי אמרה לי אם האי ינוקא דלא מייץ מיקר דקר פומיה מאי תקנתיה ליתו כסא גומרי ולינקטיה ליה להדי פומיה דחיים פומיה ומייץ [תינוק שלא יונק הסבה לכך היא שפיו קר, ומה תקנתו? שיביאו כלי של גחלים ושימו אותו כנגד פיו כדי שייחם פיו וינק].

על התינוק ללמוד לינוק כדבעי. חז"ל אמרו^{מו} שה' עשה חסד מיוחד עם האדם שעשה לאם דדים במקום בינה (סוד האם) ומשם הוא יונק – חסד זה הוא "תפארת אדם"^{מז}. הדדים הם על לבה של האם, מקור החום הטבעי שלה, שמחמם גם את התינוק. לב האם הוא כנגד התפארת (בסוד יסוד אמא שמסתיים בתפארת ז"א^{מח}) והחלב שיונק התינוק הוא עיקר המזון הבונה את גופו, "תפארת גופא".

"וללמד": ואמר אביי אמרה לי אם האי ינוקא דלא מנשתיה לינפפיה בנפוותא ומנשתיה [תינוק שנשימתו לא ניכרת (כך שהדופק שלו אינו ניכר) יש לנופף עליו בנפה והנשימה תהיה ניכרת]. הנשימה והדופק, שאל להם לפסוק לרגע ובהם תלויים החיים, שייכים לספירת הנצח – מתנת החיים היא בנפח^{מט} (וממנו הרציפות שלהם, עד לחיים נצחיים). הנשימה ודפק החיים פועלים ב"רצוא ושוב"^נ, בגימטריא **תורה**^{נא}, הצריכה לימוד – בדרך כלל הלימוד הזה הוא טבעי לגמרי, אך לעתים נדרש ללמד אותו בפירוש לתינוק, על ידי פעולת הנפנוף המשיבה רוח ב"רצוא ושוב" (דוגמת הנשימה).

מה ישעיה מ, כו. אבודרהם דיני ק"ש.

מו ברכות י, א.

מז ישעיה מד, יג.

מח ע"ח שער הכללים פרקים יוא. ובכ"מ.

מט ספר יצירה פ"ד מ"ג ובפירוש הגר"א שם מ"ב.

נ יחזקאל א, יד.

נא לקו"ת חקת נ, א ובכ"ד.

להפוך ולקפל למעלה את שפת החלוק של התינוק – המכסה את הברית – כדי שלא ידבקו חוטים ממנו בפצע הברית וכאשר יפשטו את הבגד הם יגרמו לקריעת ראש הגיד ויעשו את התינוק כרות שפכה].

הכיסוי לברית, למטרת שמירה ותוך הקפדה שלא יזיק, הוא חסד מושכל. **חסד** נוטריקון **חס** דלמב – היסוד (הברית) נקרא "דל"מג והכיסוי עליו הוא ה"חס". הכיסוי נקרא כאן **חלוק**, העולה ב"פ **חסד**. ב"חלוקא דרבנן" צריכים החוטים להיות מופנים כלפי חוץ, לשמש כחוטי התקשרות והשפעה כלפי חוץ ("חוט של חסד"^{מז}), שהאדם לא ירגיש קשור לעצמו (מקור פגם הברית) אלא רק קשור לה' ולכלל ישראל, דבר הדורש שכל גדול ואמתי (**שכל** נוטריקון התקשרות לכלל).

"לשמע": ואמר

אביי אמרה לי אם האי ינוקא דלא ידיע מפקתיה לשייפיה מישחא ולוקמיה להדי יומא והיכא דזיג ליקרעיה בשערתא שתי וערב אבל בכלי מתכות לא

משום דזריף [תינוק שלא ניכר נקב בית הרעי שלו, ממנו הוא מפרש את הפסולת, יש למשוך אותו בשמן ולהעמידו מול השמש, ואותו מקום שנכר שהוא שקוף הוא מקום נקב בית הרעי, ויש לקרוע שם את העור האוטם בשעורה שתי וערב, אבל לא בכלי מתכת, משום שהוא גורם לנפיחות].

הפסולת יוצאת מהגוף על ידי כח הדחיה של הדין־הגבורה וזיהוי הפתח המיועד לכך הוא

מב בכ"ד בספה"ק ע"פ תקו"ז כב (סז, ב).

מג קהלת יעקב ערך 'דל'.

מד חגיגה יב, ב ובכ"ד.

ב"חלוקא דרבנן"
צריכים החוטים
להיות מופנים
כלפי חוץ, לשמש
כחוטי התקשרות
והשפעה כלפי
חוץ, שהאדם
לא ירגיש קשור
לעצמו (מקור
פגם הברית) אלא
רק קשור לה'
ולכלל ישראל

האדם נברא

'נפוח' מדי וצריך
להחליק עליו את
השליה מהצד
הרחב לצד הצר,
להחליש את כח
המדמה שלו,
שהוא עיקר יצר
המין, כנודע

להחליש את כח המדמה שלו, שהוא עיקר יצר המין, כנודע¹³. זו גופא הפעולה הרוחנית של ברית המילה, המחלישה את התאוה¹⁴. "ולקים"¹⁵: ואמר אבי אמרה לי אם האי ינוקא דסומק דאכתי לא איבלע ביה דמא ליתרחו ליה עד דאיבלע ביה דמא ולימהלוח דירוק ואכתי לא נפל ביה דמיה ליתרחו עד דנפל ביה דמיה ולימהלוח [תינוק אדום, שעדיין

דמו לא נבלע בו, יש להמתין שיבלע בו דמו ורק אז למול אותו. תינוק ירוק, שעדיין לא בא בו דמו והוא חלוש, יש להמתין עד שיפול בו דמו ורק אז למול אותו].

קיום הגוף כדבעי, שהתינוק לא ימות חלילה כתוצאה מהמילה, הוא בסוד "דוד מלך ישראל חי וקים" של ספירת המלכות, כנ"ל¹⁶. דוד, בהיותו "בר נפלא"¹⁷, עלול במיוחד למות מהמילה חלילה. שרש דוד באברהם אבינו¹⁸, אשר המתין ("ליתרחו" רומז לתרח אביו) עד גיל 99 כדי למול, משום שעדיין לא נבלע-נפל בו דמו כדבעי – לעתים היה אדום (באהבה רבה) ולעתים היה ירוק (במדת הרחמנות) – ולכן גם חשש אברהם למול ונוקק לעזרתו-עידודו של הקב"ה במילה (כדרשת חז"ל¹⁹ על "וכרות עמו הברית"²⁰).

נד ראה יסוד העבודה ח"ג פ"ז. לקו"מ כה. רסיסי לילה לה. נה מו"נ ח"ג פמ"ו ועוד.

נו חכמה זו שייכת לרבי נתן הבבלי, כמפורש בהמשך הסוגיא. רבי נתן הבבלי עולה "לעיני כל ישראל", סיום התורה (והוא 20 בהשראה – אם הוא 5 בהשראה). נתן הבבלי עולה יהושע בן נון (המקבל את הנהגתו לאחר "לעיני כל ישראל", סיום מנהיגות משה), שמל את ישראל שנית, המנהיג שמשבט אפרים שבסוד עטרת היסוד (המלכות שבד"א). במילה זהו גילוי העטרה, שכמבואר בסוגיא כאן יש לשמור שלא תחזור ותכוסה בעור (על דרך מילה שנית, שמירת גילוי העטרה-המלכות של עם ישראל, וד"ל).

נד סנהדרין צ, ב.

נח ראה גם שבטים פני חן פן ל.

נט בראשית רבה מט, ב.

ס נחמיה ט, ח.

הנפנוף הוא כפעולת המנצח על התזמורת – נצח לשון ניצוח – המלמד אותם את הקצב הרצוי וכי.

"לשמר": ואמר אבי אמרה לי אם האי ינוקא דלא מעו ליתו סליתא דאימיה ולישרקיה עלויה ומעו [תינוק שנשימתו קשה עליו יביאו את שליית אמו, שנולדה עמו, ויחליקה עליו וינשום בקלות].

את הנשימה שבנצח יש לשמור ולהקל בהוד, על ידי שליית האם, בסוד "בינה [אם] עד הוד אתפשטת" – עיקר ההתפשטות הוא ענין בשליה, שהרי 'של' הוא לשון התפשטות. בלידה יש להתפשט מהשליה, לא לחיות באשליות, הגורמות לנשימה קשה – אדם ריאלי בקדושה נושם טוב ובקלות, תוך זרימה עם הטבע הטוב של העולם שה' ברא לכבודו.

"ולעשות": ואמר אבי אמרה לי אם האי ינוקא דקטין ליתו לסילתא דאימיה ולישרקיה עלויה מקוטנא לאולמא ואי אלים מאולמא לקוטנא [תינוק צנום מדי יביאו את שליית אמו ויחליקו עליו מצדה הצר לצדה הרחב ואם גופו נפוח מדי יחליקו עליו את השליה מצדה הרחב לצדה הצר].

"לעשות" פירושו לתקן – לבנות את גופו של התינוק כדבעי, לעשותו כלי מפותח ובריא. פעולה זו שייכת לכח "עשאה כלי" של היסוד, כנ"ל. פעולת הברית – על ידי החיתוך, הפריעה וגילוי העטרה – היא עיקר עשית-תיקון התינוק (כדרשת חז"ל²¹ על "אשר ברא אלהים לעשות"²², שה' ברא את האדם עם ערלה שעלינו לעשות-לתקן). האדם נברא 'נפוח' מדי וצריך להחליק עליו את השליה מהצד הרחב לצד הצר,

נב בראשית רבה יא, ו (ובכ"ד). פסיקתא רבתי. ו. זהר ח"א מז, ב.

נג בראשית ב, ג.

שיעור

כתר שם טוב קי א"ב

המלחמה בפלשתים

קיצור מהלך השיעור

בלילות שבת מלמד הרב בספר כתר שם טוב. השיעור שלפנינו, מהתקופה האחרונה, שייך לפרשת השבוע, הפותחת ב**סיבוב בני ישראל** כדי לא לעבור דרך **ארץ פלשתים**, וגם נוגע במלחמתנו עם בני-פלשת שצריכה להגיע להכרעה בימינו.

מהרע והשאיפה לקדושה גורמות לבעל תשובה רצון לעשות הכל בבת אחת, אך אז עלולה להתחולל שבירת הכלים. לכן, כדי למנוע שבירה, עליו להתקדם בהדרגה – במקום ללכת מיד ממצרים לארץ ישראל, דרך ארץ פלשתים, עליו להסב. חז"ל דורשים² ש"ויסב אלהים את העם"³ הוא גם מלשון הסבה (של ליל הסדר) – בתשובה בפעם אחת יש לחץ ומתח שמביאים לשבירה וכדי לעשות את התשובה באופן מתוקן ובהדרגה צריכים להסב-להרגע, וכך לזכות למתינות וישוב הדעת.

"דרך ארץ פלשתים" היא "דרך קצרה וארוכה" – זו הדרך הקצרה ביותר ממצרים לארץ ישראל, דרך תשובה בבת אחת מהקליפה

"דרך ארוכה וקצרה" בתשובה

בפסוק ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם דרך וכו'. הביאור כי אדם עולם קטן ויש בו פרעה ומצרים וכו', והורה הכתוב סדר התשובה שיהיה בהדרגה להסב דרך ולא בפעם א', שיתבטל מכל וכל.

כאשר אדם עושה תשובה עליו לברוח מפרעה ומצרים שבתוכו⁴ אל הקדושה. הבריחה

נרשם (מהזכרון) ע"י איתאיל גלעדי. לא מוגה. שבת ויגש תשפ"ד - כפ"ח.

א אדם פרעה משלימים ל־400 (20 ברבוע), ת, סוד "ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה" (בראשית טו, יג). על הית נאמר "והתיותו על מצחות האנשים" (יחזקאל ט, ד) - "תיו תחיה, תיו תמות" (שבת נה, א), "תיו תחיה" לאדם (ישראל, "אתם קרוין 'אדם'") "תיו תמות" לפרעה. וכן ת היא סוד "תיו רשים רשימו לעתיק יומין" (ע"פ זח"ג קכה, ב), סוד הרשימו הנשאר בחלל ומקום הפנוי של הצמצום, כאשר אדם היינו מה ש"לא נגע בו הצמצום" (ראה אוה"ת בראשית ח"ו עמ' תתרסח, ב, ובריבוי מקומות בדא"ח) ופרעה היינו מה שנשטר ונעלם לגמרי בתוך החלל (אך הוא

שרש [חיצוניות] הכלים).

ב שמות רבה כה, ז.

ג שמות יג, יח.

זהו פירוש חדש לתשובה מאהבה – המשכה משרש האהבה שבבינה להפוך את הזנות לאהבה

כי עד שם אינו מגיע פגם וחטא בני אדם התחתונים, ועל זה נאמר אם תרשע מה תפעל בו, הבינה למעלה מהתחלקות הטוב והרע שיש במדות, למעלה מהמקום בו מעשי התחתונים יכולים להועיל או לפגום, ולכן יש שם שרש לרע כשם שיש שם שרש לטוב. זו הסבה לכך שהבינה הוא מקום התשובה (כפי שהוא בכל ספר הזהר, וכלמד מהפסוק "ולבבו יבין ושבו"¹):

ולכך תשובה מהני כי שם לא הגיע פגם החטא, אם חטא בזנות לא מתעורר שם רק בחינת אהבה. רק למטה עשה רשימות רעות על ידי חטאו, ובעושה תשובה עשה רשימות טובים וניתקן הכל כי העלה המדריגות עד הבינה שהיא אהי"ה וכו'. ואמר שיש בעמקות הזה דברים נפלאים והמשכיל יבין.

בשרש הבינה הכל טוב, כך שגם אם המעשים שלמטה הם רעים – למעלה הם טובים. לכן, כאשר האדם עושה תשובה מאהבה רבה – העולה עד לבינה – הוא יכול להמשיך את השרש הזה גם למטה, שיחליף את הרושם הרע שעשו העבירות ברושם הטוב שבא מהשרש ולהפוך את הזדונות לזכויות. הדוגמה שהוא נותן היא **זנות** (בגימטריא **תבונה**), ששרשה באהבה, ותשובה מאהבה שבה אל אותה אהבה ומגלה אותה למטה. זהו פירוש חדש לתשובה מאהבה – המשכה משרש האהבה שבבינה להפוך את הזנות לאהבה (ולא רק את מחשבת הזנות, אלא אף את מעשה הזנות ממש, "אם חטא בזנות"). אכן, אותו מקום בו אפשר לתקן את כל החטאים יכול להיות גם מקור החטא, שהרי הוא נותן לו מקום ויניקה, ולכן צריך להזהר לא להגיע אליו מיד בתחלת התשובה:

וזהו שם ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים,

אל הקדושה, אך היא דרך ארוכה משום שהאדם עלול להתבטל מכל וכל וכלל לא להגיע ליעד. במקום זאת, צריך להסב, לפנות לדרך שלכאורה היא ארוכה יותר – הולכת בעקיפין, ולוקחת זמן רב יותר – אך היא דרך קצרה שמגיעה בבטחון אל פנימיות היעד².

הזהירות בדרך התשובה

בהמשך התורה הזו (שבמהדורות החדשות היא קטע בפני עצמו) יש העמקה נוספת בענין: ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא. מהבעש"ט ז"ל. כי כשהזכרים קודם בשם הוי"ה, ר"ל י"ו קודם ההה"ן, אז הוא חסד גובר, ואם לאו גובר השכחה הנקרא פרעה וזהו שנאמר עכשיו, ויהי בשלח פרעה את העם, שהם איברי האדם שהיו עד עכשיו מוכנעים תחת יד פרעה ועתה שילח את העם שהם איבריו לחירות, ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים, כי יש בחינה הנקרא דרך, שם ס"ג ושם אהי"ה קס"א גימטריא דרך, אשר משם ניזונים אפילו הרשעים, לפי האריז"ל ההתבוננות בכל מילה היא בסודות שמות הקדש המרכיבים אותה. באופן זה, "דרך" בגימטריא **סג-קסא**, מילויי שם הוי" ושם אהיה שכנגד הבינה³. שם **סג** הוא שרש שבירת הכלים, לכן ב"דרך", שצריכה להיות דרך טובה, "דרך צדיקים" (שהיא "דרך אמונה"⁴), יש גם שרש לדרך רעה, "דרך רשעים"⁵. מדוע?

ד עירובין נג, ב.

ה לשם הוי" ביה ארבעה מילויים, כנגד חכמה בינה מדות מלכות, ולשם אהיה שלשה מילויים, כך שמילוי יודין העולה **קסא** הוא גם המילוי שכנגד שם **עב** וגם המילוי שכנגד שם **סג**.

ו ראה קהלת יעקב ערך 'סג'.

ז תהלים קיט, ל.

ח תהלים א, ו. וכמדובר גם בהתוועדות י"ט כסלו השתא (ח"ד - נדפס בגליון מקץ). בריש מסכת קידושין (ב, ב) האשה נקראת דרך - "דרך ארץ פלשתים" היינו "אשה זונה" ודרך ארץ ישראל היינו "אשה נביאה", חושבנא דדין כחושבנא דדין, "את זה לעמת זה עשה האלהים" (קהלת

ז, יד).

ט ישעיהו י, י.

בשם הבעש"ט ז"ל על עשר מכות לפרעה, כי השכחה הנקרא פרעה, מכת דם, שהוא שם מ"ה חסר א', היא מכה לפרעה שהיא השכחה, משא"כ לישראל היה מים, שם מ"ה, מים שאין להם סוף כו'. וכן צפ"ר דע"ה, כי צפר לשון צפרא נהיר, ודעה הוא היפך השכחה הנקרא פרעה, וכך היה זה מכה לפרעה משא"כ לישראל היה צפ"ר דע"ה, והבן. פרעה הוא השכחה וישראל הם הזכרון. היחס בין השכחה לזכרון הוא בסוד חש-מל – 'חש' של שכחה ו'מל' של זכרון (המתפרט לזכרון בלב וזכרון גלוי ומוחלט יותר בפה, כאשר היחס ביניהם הוא בסוד מל-מל). והרמז: **שכחה פרעה זכרון ישראל** עולה ד"פ (היינו שהוא ממוצע כל מלה) **חשמל**.

המדובר כאן מזכיר את דרכו של ר' אשר פריינד זצ"ל – שהוא כינה בסתם 'דרך' – שהקליפה לדידו היא השכחה, שכחת האדם את עובדת היותו חוטא. כלומר, תשובה בה האדם מגלה את השרש העליון של החטאים, את שרש נפילתו בזנות באהבה העליונה וכו', יכולה להשכיח ממנו את פחיתותו העצמית, וזו הסכנה הכי גדולה. כל הדרך של ר' אשר מבוססת על חיים עם הסיבות שמסובב ה' יתברך – 'ויסב אלהים את העם'.

המלחמה בקליפת פלשתים

הסוד של "ארץ פלשתים" שייך לנו היום במיוחד, כאשר אנחנו נלחמים נגד מי שמכנים את עצמם פלשתינאים. אין, כמובן, קשר דם אמתי בין הפלשתים לבין אויבינו היום, אך כשם שהמלחמה בקליפת יון נמשכת גם בגלות אדום¹⁰, כך המלחמה באזורים בהם חיו הפלשתים קשורה למלחמה בפלשתים בדורות עברו. ביציאת מצרים לא עברו עם ישראל דרך ארץ פלשתים, וגם לאחר שנכנסו לארץ המלחמה בפלשתים

כי מן הדרך הזה ארץ פלשתים שהם הקליפות גם כן גיזונים,

קליפת השכחה

ולא נחם דרך ההוא, כי קרוב הוא, רוצה לומר כי השכחה הנקרא פרעה קרוב הוא, ופן יראה בחינה זו הנקרא דרך על דרך הנ"ל, ויש מקום בזה כו', ותיכף בהעלות על דעתו זה אז קרוב לחזור אל פרעה שהיא השכחה, לכך ויסב.

ההליכה דרך "ארץ פלשתים" (סוד "אף עשיתיו") שנותנת יניקה לקליפות יכולה להחזיר את האדם לקליפת השכחה של פרעה (גם "אני פרעה"¹¹ ר"ת אף הנ"ל). ראשית הקליפה היא הגאווה – כמאמר פרעה "לי יאדי ואני עשיתיני"¹² – הגורמת מיד לשכחה, "ורם לבבך ושכחת את הוי' אלהיך"¹³. במהלך כל תהליך יציאת מצרים פרעה מבטיח אך אינו מקיים את הבטחתו – אינו פורע את חובו – כשהוא שוכח מה שזה עתה הבטיח. כל שקר

מתחיל **משכחה**, מה**שכחה** של עלמא דשקרא המעלים-משכח את האלקות¹⁴.

מתוך אזכור קליפת השכחה מסיימת כאן התורה בעוד דרוש שמסביר שמכות מצרים הם מכות לשכחה והתעוררות הזכרון אצל ישראל: ואגב שזכינו לזה נזכיר מה ששמעתי

¹⁰ ישעיה מג, ז.

¹¹ בראשית מא, מד.

¹² יחזקאל כט, ג.

¹³ יג דברים ח, יד. וראה סוטה ד, ב.

¹⁴ **חשך השכחה** הוא הוא סוד הצמצום, המקום הפנוי (לעינינו) מאלקות, אלא שבתוכו מסתתר רשימו של הדבר הנשכח (שאחרת אין זו שכחה אלא מחיקה), וכנ"ל הערה א.

¹⁵ ראה גם שיעור ב' טבת תשפ"ב ובכ"ד (וראה בשיעור כ"ח כסלו השתא שגם לפלשתים יש קשר הדוק ליון). ודוק שהגזרה על "חכמה יונית" החלה (ב"ק פב, ב) ונמשכה (סוטה מט, ב) כבר בימי הכיבוש הרומאי.

המדובר כאן
מזכיר את דרכו
של ר' אשר
פריינד זצ"ל –
שהוא כינה בסתם
'דרך' – שהקליפה
לדידו היא
השכחה, שכחת
האדם את עובדת
היותו חוטא

כניגוד לדברים בטלים שיכולים להיות בהיתר. מכאן שקליפת הליצנות, קליפת הפלשתים, שייכת לרע שבנוגה – שהוא הממוצע-המחבר המעביר אל שלש הקליפות הטמאות לגמרי. במובן מסוים, הרע שבנוגה חמור יותר משלש הקליפות הטמאות, משום שהוא הגשר המחבר והמעביר מתחום הקדושה, דרך תחום ההיתר, אל תחום האיסור. בדיוק כך "ארץ פלשתים" עומדת בין מצרים, שהיא הטומאה הגמורה, לארץ ישראל (ארץ כנען), מקום הקדושה².

יש לומר שגם היום לפלשתינים שנלחמים בנו, שהם רע גמור, כפשוטו, יש ניקה דווקא מהרע שבנוגה – הם משדרים לעולם שאינם רשעים גמורים, אכזריים בלי טעם, אלא שהם 'מסכנים' ו'עשוקים' – וזהו מקור התמיכה (ואפילו החבה) כלפיהם בעולם, דוגמת התופעות של פרו-פלסטיניות בקמפוסים ברחבי ארצות הברית וכיו"ב,

ואין כאן מקום להאריך.

קליפת פלשתים
תקועה לעם
ישראל כמו 'עצם
בגרון' במשך כל
השנים, אך כעת
– לאחר אלפי
שנים – הגיע הזמן
למלחמה ישירה
בפלשתים עד
לנצחון

במובן מסוים,
הרע שבנוגה
חמור יותר
משלש הקליפות
הטמאות, משום
שהוא הגשר
המחבר והמעביר
מתחום הקדושה,
דרך תחום
ההיתר, אל תחום
האיסור

נמשכה מדור לדור – יהושע והשופטים לא ירשו את ארץ פלשתים, דוד נלחם בפלשתים כל ימיו וכך גם בניו אחריו, ולא נצחו. קליפת פלשתים תקועה לעם ישראל כמו 'עצם בגרון' במשך כל השנים, אך כעת – לאחר אלפי שנים – הגיע הזמן למלחמה ישירה בפלשתים עד לנצחון. במובן מסוים, דווקא המלחמה בפלשתים היא המלחמה העיקרית היום – על אף שגוי ששונא את ישראל שנאה עצמית נכנס בגדר עמלק ויש להורגו³, "זרע עמלק" בגשמיות כבר אינו מוכר לנו, והיום המלחמה היא בעיקר בקליפת הפלשתים⁴.

"פלשתים ליצנים היו"⁵ ועל הלצים נאמר "גרש לך"⁶ – את המחבלים יש להרוג ואת שאר הפלשתים יש לגרש. כשמתבוננים בתניא שמים לב שהליצנות מופיעה בפרק א כאחד הביטויים ליסוד הרוח של קליפת נוגה, לצד הוללות, התפארות ודברים בטלים. לעומת

זאת, בפרק ח מופיעה הליצנות לצד לשון הרע,

כ ורמז: **פלשתים מצרים** עולים ב"פ (ממוצע) כתר, כנגד שתי מדרגות בכתר – הפלשתים מושרשים בפרצוף עתיק יומין (הז"ת שבו, משא"כ כנגד הג"ר דעתיק, האמונה הפשוטה, אין קליפה), תענוג דקליפה (ראה מעין גנים ח"ד מטו"מ וש"נ), ומצרים פרעה בפרצוף אריך אנפין (ראה ראה ספר הליקוטים שמות פ"ב ומק"מ לזח"ב כת, א), רצון דקליפה, וד"ל.

טז ראה פרקים במחשבת הרב (סולובייצ'ק, ירושלים תשד"מ) עמ' 136.

יז וראה תקוני זהר חדש תקונא קדמאה ש"הוא עמלק הוא פלשתי". וראה גם ילקו"ש משלי סוף רמז תתקנט המשוה את עמלק לפלשתים.

יח ע"פ ע"ז יט, א.

יט משלי כב, י.

עצמות יוסף

גדולה לעבודתו ית"ש, העדר הפרנסה הגשמי. וזהו סוד ויקח משה את עצמות יוסף עמו דייקא, כי משה רבנו ע"ה היה כללות הדעת של כל ישראל, והשפיע תורה ויראת שמים ומצוות ומעשים טובים לישראל. ויוסף השפיע לישראל השפעות גשמיות, על דרך הכתוב ויכלכל יוסף, ועל דרך הכתוב ויוסף הוא המשביר. ומשה רבנו ע"ה תיכף ומיד בהשקפה ראשונה בראותו שנתמנה להיות רעיא מהימנא לישראל ולהשפיע להם חכמה ובינה ודעת, לזה לקח גם את בחינת יוסף עמו, בכדי שיוכל להשפיע לישראל גם בני חיי ומזוני ודו"ק.

שני שרים

יוסף הצדיק משפיע שפע גשמי, בני חיי ומזוני – הוא 'שר האוצר'. משה רבינו משפיע שפע רוחני, 'רעיא מהימנא' המשפיע אמונה ונותן תורה לישראל. אך משה צריך אתו גם את השפע הגשמי של יוסף, כמו שר הצבא במלחמה הצריך להשתמש בכל הציוד שהכין שר האוצר. על ידי בחינת יוסף, הוריד משה את המן לישראל. המן הוא רוחני-גשמי, לחם-מלאכים המתגשם והופך למאכל אדם ועדיין נותר זך ועדין (לכן ישראל התלוננו על המן, שלא היה מספיק מגושם בעיניהם). יש לומר שלאחר חטא העגל, כשנלקחו ממשה "אלף אורות" (= שר שר, שר האוצר ושר הצבא), נחסר אצלו הכח להמשיך גשמיות, בחינת יוסף, אך בכל שבת

ויקח מלשה את עצמות יוסף עמו...^א יש לפרש על דרך משל, למלך שהיו לו שני שרי צבאות, האחד ממונה על האוצרות שיספקו לבעלי מלחמתו לחם ומזון ושאר הצטרכויות וסיפוק המלחמה, ואחד ממונה להיות מנהיג המלחמה עצמה ולהורות תכסיסי המלחמה בהשכל הנצרך ולערוך אותם מערכה מול מערכה כדרך אנשי המלחמה. והנה אותו שר צבא השני הממונה ללמד הנהגת המלחמה נתיישב בדעתו ועלה מורא בלבבו אולי שר צבא הראשון הממונה להכין סיפוק המלחמה אינו עושה התמנות בשלימות הנצרכה, ויהיה זה חסרון בהתמנות שלו שלא יוכל להנהיג החיילות שלו בטוב וכראוי וכנכון כיון שלא יהיה לו כדי הצטרכותו, ולזה עלה בלבבו עצה הגונה לצרף את עצמו עם שר צבא הראשון ולהיות לו מסייע בהתמנותו, למען לא יעלה מורך בלבבו ויוכל להנהיג אותם בהתמנות המיוחדת לו.

הנמשל מובן מאליו, כי יש ב' מיני צדיקים שמינה אותם השי"ת, האחד הוא להדרכת המון העם לעבודת השי"ת בהשכל ודעת, ואחד להשפיע להם די הצטרכותם בבני חיי ומזוני, וצריך אותם הצדיק הממונה להדריכם לעבודתו ית"ש לשותף את עצמו עם אותו צדיק הממונה להשפיע להם כל טבין דעלמא, כי באמת זו היא מניעה

נערך ע"י יוסף פלאי, לפי רשימת הרב י"ב שבט. א' שמות יג, יט.

כנגד אותיות שם הוי', העצם כנגד י', החכמה, הנקודה העצמית. משה לקח את עצמות יוסף, את החכמה של יוסף להיות משביר לכל, אבל לא לקח את הבשר של יוסף.

בפשט, משה לא יכל לקחת את הבשר של יוסף כיון שהבשר כלה. ובפנימיות: העצמות-עצמיות נשארת אבל הבשר צריך להתחדש בכל דור ודור. לכן משה התקשה "מאין לי בשר", צריך לברוא את הבשר יש מאין (הבשר מגיע מהאין, אבל העצמות הם סוד 'יש האמת' שאינו משתנה, "אני הוי' לא שניתי").

יוסף הוא המשביר (אותיות **בשר**) רמז לאשה היושבת על המשבר. יוסף הוא הנותן את הזרע ("הא לכם זרע") והוא הכח המוליד מתוך המשבר, זו הבשורה הטובה שלו. ממילא, כאשר משה לקח את עצמות יוסף הוא לקח את כח הלידה – והרי יציאת מצרים היא לידת עם ישראל. אך כאשר משה אמר "מאין לי בשר" היינו "מאין לי שבר", מאין הכח להוליד מחדש את העם כאשר "באו בנים עד משבר וכח אין ללידה", ואפילו עצמות יוסף אינן מועילות עוד, אלא צריך לחזור ממש ליוסף הנותן גם את הזרע (כתוב שקרח ירש את האוצרות של יוסף, וזה היה כחו לטעון על משה, בהיות משה רק שר הצבא ולא שר האוצר).

יש דרך שמשה יכול להמשיך גשמיות על ידי שבירה – "יישר כחך ששברת", שבירת הרוחניות (הלוחות "מעשה אלהים") כדי להמשיך גשמיות (להציל את ישראל ממות), "אשר עשה משה לעיני כל ישראל", ששבר את הלוחות" ובזה תקן ("עשה") את ישראל.

מקבל משה בחזרה את אלף האורות ואז חוזר להשפיע, שהרי "ברכו [את יום השבת] במך". הדימוי למלחמה מתקשר למושג "תפלה למשה". התפלה היא מלחמה, "שעת צלותא שעת קרבא". תפלת משה היא על אמונה, אבל הוא לוקח גם את עצמות יוסף, להתפלל על בני חיי ומזוני. בחיצוניות יוסף אמנם מת, אבל העצמיות שלו חיה, ואותה לוקח משה, והרמז: **עצמות יוסף = ג פעמים (חזקה) עוד יוסף חי**. ישראל יצאו לדרך ללא צידה, אבל משה הוא חכם הרואה את הנולד ויודע שישראל יצטרכו גשמיות, ולכן הוא לוקח את עצמות יוסף. משה הוא "ראש בני ישראל" (ר"ת רבי) אך הוא צריך את כחו של יוסף, והרמז: **משה יוסף = ראש!** ועוד רמז מובהק: יוסף הוא המשביר אותיות **רבי משה**, היינו שמשה משתתף במינוי של יוסף למלכות.

האין לי בשר

והנה, למרות שמשה לקח את עצמות יוסף עמו, לעתים היה קשה למשה לתת לישראל שפע בגשמיות. כאשר בני ישראל בקשו בשר משה התלונן "מאין לי בשר לתת לכל העם הזה" (משה לא יכל לרדת למדרגה בה נתונים העם המתאווים לבשר, ולכן הוצרך לקחת שבעים איש ולהאציל עליהם מרוחו, ודרכם ירד הבשר לעם). משה לקח את עצמות יוסף. והנה יש שתי מדרגות, עצם ובשר, "עצם מעצמי ובשר מבשרי" – העצם היא המדרגה הפנימית והעצמית, והבשר חיצוני יחסית. המבנה השלם הוא של ארבע מדרגות, עצם-גידים-בשר-עור,

עמוד הענן

דומים לעננים, ועוד אפרש למה חג הסוכות בחדש השביעי. וכאשר נעשה המשכן ירד השם בעמוד ענן עליו, כי כן כתוב ואש תהיה לילה בו, ובנסוע הענן יסעו בני ישראל, ובעבור זה כתוב ובעמוד ענן אתה הולך לפניו יומם, והנה שנים עמודים הם שמתחלפים על המשכן, ואם קבלה היא ששבעה ענני כבוד היו, נניח סברתינו ונסמוך על הקבלה. לדעת ראב"ע, עד היום השביעי הלכו ישראל יומם ולילה (כדי לברוח ממצרים), אבל אחרי קריעת ים סוף הלכו רק ביום (כמנהג הולכי דרכים). אחרי קריעת ים סוף לא המשיכו עמודי האש והענן. אך לאחר הקמת המשכן שכן עמוד אש וענן על המשכן, ככתוב בסוף ספר שמות ובפרשת בהעלותך סדר הנסיעה והחניה על פי הענן.

וסובר ראב"ע שלפי הפשט לא היו עננים נוספים מלבד עמודי האש והענן על המשכן בחנייתם, ובשעת הנסיעה היה הענן מהלך לפניו. ועוד נוטה לומר שלא היו שני עמודים נפרדים, אלא שבליילה היה עמוד האש מאיד מתוך עמוד הענן!

הם הסוכות

ובפרשת אמור "בַּסֶּכֶת תִּשְׁבּוּ... לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַּסֶּכֶת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם". ופירש ראב"ע "שהיו עושים אחר שעברו ים סוף סוכות, ואף

וה' הִלֵּךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמִים בְּעַמּוּד עָנָן לְנִחֻתָם הַדֶּרֶךְ וְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לְלֵלָת יוֹמָם וְלַיְלָה. וטעם ללכת יומם ולילה בעבור כי המחנה היה גדול, ולא יכלו ללכת רק מסע מעט, על כן היו הולכים מקצת יום גם מקצת לילה. ואלה השנים עמודים היו לפניו עד שבאו אל הים, כאשר אפרש.

וַיִּסַּע מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּם סוּף וַיֵּצְאוּ אֶל מִדְבַּר שׁוּר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֹׁת יָמִים בְּמִדְבַּר וְלֹא מָצְאוּ מַיִם.^א

לפי דעתי כי עמוד הענן, שהיה הולך לפניו בצאתם ממצרים, ועמוד האש ככה לילה, ללכת יומם ולילה. ואחר שטבע פרעה וחילו, אין להם פחד, ולא יסעו בלילה. והנה לא תמצא בפרשת בהעלותך שבליילה נסעו. והנה הסיעם משה על פי השם, ואינם רק ששה מסעות עד הר סיני והם פחותים מארבעים יום, והאזיר טוב לא לח ולא קר, ומי שאין לו אהל יוכל לעמוד באזיר ולא יזיקנו, ובבואם אל מדבר סיני עשו כולם סוכות כי שם עמדו כמו שנה, ומשה הודיעם כי שם יתעכבו עד שיעשו המשכן... ולהיות זכר לסוכות, שעשו שם, היה חג הסוכות, כי הכתוב אמר כי בסוכות הושבתי את בני ישראל, ואיך ישבו בעננים? כי הסוכות אינם

נערך על ידי יוסף פלאי, לפי רשימת הרב ו"א שבט תשפ"ד.
א שמות יג, טו. וראה גם פס' כב ובפירושו ראב"ע הקצר שם.
ב שמות טו, כב. וראה פירושו ראב"ע שמות מ, לח.
ובפירושו הקצר טז, ה.

יש לפרש: ביום היו ישראל הולכים בגשמיות, כאשר עמוד הענן השוכן על המשכן עומד ומורה את הדרך, ובלילה היה ניכר עמוד האש מתוך עמוד הענן ואע"פ שלא הלכו בגשמיות מכל מקום היתה זו 'הליכה רוחנית' (ככתוב שהקב"ה טס ושט בלילה ברבבות עולמות).

הענן מנחה את ישראל ביום, אך עיקר גילוי השכינה היה באש שירדה במשכן (ביום השמיני) והיתה נכרת בלילה לעין כל, "ועשו לי מקדש [בניין המקדש ביום דווקא] ושכנתי בתוכם [בלילה]". והנה 'ענני הכבוד' היו בזכות אהרן הכהן, אבל אין מושג מקביל של 'אש הכבוד'. הענן הוא מיסוד המים, כנגד מדת החסד, בזכות אהרן איש החסד. אך האש היא בזכות משה רבינו, שעלה וקיבל את התורה, "כה דברי כאש". בזכות משה ירד המן לישראל – גם המן הוא מיסוד האש, מאכל-מלאכים שאין בו פסולת כי הוא שורף את הגשמיות ונותרת רק רוחניות, אש-קדש. אכן, עמוד הענן ועמוד האש משולבים, האש מאירה מתוך הענן, כמו חיבור המים והאש במכת ברד (המכה השביעית, כנגד החסד).

בהיות משה בהר סיני, הוא למד ביום תורה שבכתב ובלילה תורה שבעל פה. אם כן, עמוד הענן ביום הוא כנגד תורה שבכתב (שנמשלה למים, ואותה שואבים ב-כד ספרים), ועמוד האש בלילה כנגד תורה שבעל פה ("לא אברי לילה אלא לגרסה" של תורה שבעל פה). והרמז: **עמוד ענן יומם עמוד אש לילה = תורה תורה**. בכך יובן מדוע רק בימים הראשונים היה הכרח בעמוד אש וענן, אבל אחר כך, לקראת מתן תורה, אין צורך בעמודים אלו כיון שהתורה עצמה מוליכה את ישראל.

כי במדבר סיני שעמדו שם קרוב משנה. וכן מנהג כל המחנות... ואם ישאל שואל למה בתשרי זאת המצוה, יש להשיב, כי ענן ה' היה על המחנה יומם, והשמש לא יכס. ומימות תשרי החלו לעשות סוכות בעבור הקור" (כלומה, אמנם החלו לעשות סוכות אחרי ים סוף וכשהגיעו להר סיני, אך בשל מזג-האוויר הנעים היה אפשר גם ללון מחוץ לסוכה, ואילו לקראת החורף הוצרכו כולם להיות בסוכות).

לעומת זה, רש"י הולך בעקבות חז"ל שמתחילת היציאה ממצרים היו כל הזמן ענני כבוד מעל המחנה: "שבעה עננים כתובים במסעיהם [ז פעמים ענן = הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד]". ארבעה מארבע רוחות, ואחד למעלה, ואחד למטה, ואחד לפנייהם מנמיך את הגובה ומגביה את הנמוך והורג נחשים ועקרבים". וכן פירש רש"י שלאחר מיתת אהרן הסתלקו ענני הכבוד ובא הכנעני מלך ערד. אך ראב"ע סובר שאין הכרח לכל זה בפסוקים.

וכן מפרש רש"י "כי בסכות הושבתי את בני ישראל" – "ענני כבוד". זו מחלוקת תנאים (בתו"כ ובגמרא⁴). ולהלכה הזכירו הפוסקים⁵ את הדעה של ענני הכבוד, וכתבו שיש לכוון כך בישיבת סוכה, "למען ידעו".

יום ולילה

בדרך כלל הלכו ישראל רק ביום (מקריעת ים סוף ואילך), ומה שנאמר בפרשת שלח "וּבְעֶמֶד עָנָן אֲתָה הֵלֵךְ לְפָנֶיךָ יוֹמָם וּבְעֶמֶד אֵשׁ לַלַּיְלָה"

ג סוכה יא, ב.

ד ראה טור ושו"ע ונו"כ או"ח סי' תרכה. שו"ע אדה"ז שם. לקו"ש הל"ב עמ' 140.

הסיפור החסידי

רבי שמואל מסלונים | סטירה במקום צבא

רבי שמואל וינברג מסלונים נולד בשנת תר"י לרבי יחיאל מיכל אהרן, בנו של ה'יסוד העבודה' – הרבי הראשון מסלונים. נישא לרבנית גיטל, נכדת הרבי מלענטשנע. את עיקר דרכו ומשנתו רכש אצל סבו, אך הרבה לנסוע אל אדמו"רי דורו כרבי חיים מצאנז, רבי דוד משה מטשורטקוב, ובנו רבי ישראל. ניהל יחד עם החפץ חיים קרן כספים שתמכה בתלמודי תורה ומקוואות, והשתתף בהקמת הארגונים "כנסת ישראל", "מחזיקי הדת" ואגודת ישראל. בקשריו עם אדמו"רי ורבני דורו שימש כשליח בן אחיו רבי אברהם מסלונים. כדרכם של אדמו"רי סלונים, עמד בקשר הדוק עם היישוב החסידי בארץ ישראל: ביקר פעמיים בארץ, עמד בנשיאות כולל רייסיין שתמך במאות משפחות בטבריה, צפת וירושלים, וגייס עבורו כספים. בתר"ס פעל להקמת ישיבת אור תורה בעיר טבריה, על ידי חסידו רבי משה קלירס – רבה האשכנזי של העיר. בטבת תרע"ו חלה, ונסע לוורשה לטיפול רפואי. במהלך הביקור הורע מצבו, והוא נסתלק בי"ט שבט של אותה שנה, ונטמן בבית הקברות היהודי בוורשה.

להתפלל בנוסח החסידים, ובהיות שהדברי שמואל היה מוכר בעיר לודז', מקום מגוריו בצעירותו, כי כן בעיר היה מתקיים שטיבל דחסידי הדברי שמואל, והדברי שמואל היה מגיע ללודז' מזמן לזמן לחזק את החסידים, ובמיוחד היתה השפעתו רבה על הבחורים שהיה מקרבם מאד, וגם אבי היה הולך אליו מפעם בפעם, על כן החליט שילך בראש השנה להתפלל אצל הדברי שמואל.

והיה אבי מספר, שמיד כאשר נכנס אצל הדברי שמואל ושמע את קולו בתפילתו, היה אצלו כמו פצצה אדירה שחדרה בתוך ליבו, וזרם בכל גופו. ואמר שלא רק שמע את קולו, נאר ער האט דערהערט (כי אם קלט אותו בלבן), וכל אימת שהיה מספר זאת היו רואים איך שוב קיבל הפצצה בלבן. ומאז נשאר קשור בכל רמ"ח אבריו להדברי שמואל, ויותר לא הלך ללמוד בישיבה, רק נשאר ללמוד עם בני החבורה בשטיבל של הדברי שמואל, שכן עדיין לא היה ישיבה.

כאשר אבי ז"ל התייטם מאביו כשהיה עוד בחור צעיר לימים, רצתה אמו שאבי ישאר בחנות שהייתה מחזיקה לפרנסתה. אבל אבי לא הסכים לכך בשום אופן, ולא יכל לחשוב על עצמו שיישאר עם הארץ ח"ו, והחליט שעליו לברוח מן העיר למקום תורה. הוריו של אבי גרו בפולין, ושם עדיין לא היו ישיבות עם רמ"ם ומשגיחים, כי כל הבחורים היו לומדים בשטיבלאך וקלויזים מעצמם, ולא הצטרכו לרמ"ם ומשגיחים עליהם. אביו היה חסיד אלכסנדר, ועדיין זכר אבי איך אביו לקחו בהיותו ילד קטן אצל הישמח ישראל מאלכסנדר. אמנם כאשר נפטר אביו והחליט לברוח לישיבה, כמובן שלא היה יכול ליכנס לשטיבל וללמוד שם, על כן ברח אל העיר סלונים שבליטא הרחוקה, ושם נכנס ללמוד בישיבתו של הגאון רבי שבת יגל.

כשהגיעו הימים הנוראים התגעגע אבי

לכל שורש בלשון הקודש (במקרה זה פ־ט־ש), ישנם שישה צירופים אפשריים המכוונים כנגד ששת מידות הלב. כיצד ניתן להכריע לאיזו מידה שייך הצירוף שלנו? זהו אחד מהסודות העמוקים שבקבלה ובנפש: כל מידה בנפש נולדת מתוך המוח, כשהחכמה והבינה הם אבא ואמא, והדעת היא החיבור – בינם לבין עצמם ובינם לבין הלב. המהלך השכלי בו מתבטאים החב"ה, סדר ההופעה שלהם בתודעה, הוא זה שיקבע מהו הרגש שייולד מן המוח.

כל אות מתוך השורש שייכת (באופן יחסי) לאחת מספירות המוחין, וכך מבטא כל צירוף מידה משלו. מכיוון שחלק מהצירופים הם בעלי משמעות מצד עצמם, יתכן שהמשמעות הזו תגלה פנים חדשות במידה המדוברת, כך שלמשל צירוף בדח (בינה־דעת־חכמה) משתייך לגבורה דווקא, אך מקשר אותה לצחוק ובדיחות הדעת – כמו בפסוק "פחד יצחק".

בהקשר שלנו, האות פ', פה, שייכת לחכמה – "דברי פי חכם חן"; האות ש' לדעת – חיבור שלושת הקווים של הספירות, השייך לדעת, מרומז בחיבור הקווים של הש'; והט' המקופלת בעצמה מבטאת בקבלה היריון, ט ירחי לידה שבהם "טוביה גניז בגויה", השייכים לאמא – בינה.

על פי החלוקה הזו, הצירוף פטש שמשמעו פטיש, פיצוץ והכאה, מקביל דווקא למידת החסד! הדבר אמנם מפתיע, אך יש לזכור – לא כל הכאה היא שלילית. בוודאי כשמדובר ב"שוק" של קדושה בלב, אך אפילו סטירת הלחי יכולה להתגלות כישועה מידי הגויים... אם זוכים, נפטרים מצרות גדולות בזכות "פאטשים" קטנים.

אבי גם נשא בעול עם החברים לדאוג להם להצטרפותם, והיה מספר שפעם, בערב יום הכיפורים, בעת הסבו הבחורים לאכול סעודת ערב יוה"כ לא היה להם תה. נכנס הוא אל בית הרבנית, והיה שם סאמיוואר עם תה [דוד שהיו מחממים אותו על גחלים], ונתן לכל הבחורים, שיהיה להם לשתות תה. והוא חשב, שבודאי יש אצל הרבנית הרבה עוזרים והם יחזרו וימלאו את הסאמיוואר, אבל לא כן היה... והרבנית באה לבית המדרש לחפש מי הוא זה שעשה א חסידישע גניבה, ואבי התחבא מאחורי הדלת, אבל כשהרבנית פתחה את הדלת ומצאה שם את אבי נתנה לו סטירה על לחיו.

כשמע הדברי שמואל שאבי קיבל סטירת לחי מאת הרבנית, ניגש אליו ואמר: אברהם יצחק! קיבלת סטירה מהרבנית? על כן ישליך אותך היווני מן הצבא! ואבי כבר ידע שיפטר משירות צבאי. וכך אכן היה, שבעת הצטרך אבי להתייצב לצבא היו ימי מלחמת העולם הראשונה, ואז לא פיטרו אפילו בעלי מומין, אבל אבי נפטר מן הצבא, כברכתו של הדברי שמואל.

[יהי אור]

התפילה־פצצה, שקישרה בין הבחור היתום לרבן, רמוזה בפסוק הידוע בירמיהו: "הלא כה דברי כאש, נאום ה', וכפטיש יפוצץ סלע". דבר ה', בין אם בתורה בה חשק כל כך הבחור, ובין אם בתפילה אותה שמע. אך לפסוק הזה יש קשר נוסף ומפתיע לסיפור: אם נכתוב את המילה פטיש בכתוב חסר, נקבל את המילה "פֶּטֶשׁ" [פאץ, סטירת לחי]... מה הרווחנו מכך? ראשית, כאמור, הקישור לחלקו השני של הסיפור. אך נוסף על כך, יש כאן הזמנה להתבוננות מיוחדת בסוד הצירוף:

מענות ותשובות

שו"ת עם הרב

מכתב ברכה

ליום הולדת חמישים

חז"ל אומרים "בן חמשים לעצה" (אבות פ"ה מכ"ב). אי"ה תזכה כעת להארה והשראה של "פלא יועץ". עיקר ה"פלא" הוא יכולת האדם למצוא בנפשו עצה עבור עצמו, "אור המאיר לעצמו", ומתוך כך יוצא גם "אור המאיר לזולתו" בעצות של "פלא יועץ" לזולת. סוד "בן חמשים לעצה" רמוז בפסוק עיקרי במגלת אסתר – "עץ גבה חמשים אמה". ידוע הביאור בחסידות שכאשר הפר ה' את עצת המן הרעה והוא נתלה על "עץ גבה חמשים אמה" – "העץ אשר הכין למרדכי" – הגיע מרדכי עצמו לשער הנון. "מרדכי בדורו כמשה בדורו", אך משה רבינו זכה לגילוי שעד הנון רק בהסתלקותו ואילו מרדכי זכה לכך בחייו על ידי תלית המן. גילוי שעד הנון הוא גילוי משיח בנשמה – גילוי "פלא יועץ" כנ"ל. אני מברך אותך שתזכה עוד היום – ביום הולדתך ה־ג – לתלות את המן שבך על עץ גבוה חמשים אמה ושהמרדכי שבך יזכה (על ידי זה) להגיע לשער הנון, היינו התגלות "בן

חמשים לעצה" בשלמות. והנה, הביטוי "עץ גבה" מופיע רק עוד פעם אחת בתנ"ך, בפסוק "וַיִּדְעוּ כָּל עַצֵי הַשָּׁדָה כִּי אֲנִי הוּא' הַשֹּׁפֵלִי עֵץ גִּבָּה הַגִּבְהָתִי עֵץ שָׁפֵל הוֹבִשְׁתִּי עֵץ לָח וְהַפְרִחְתִּי עֵץ יָבֵשׁ אֲנִי הוּא' דְּבַרְתִּי וְעָשִׂיתִי". זהו פסוק הנדרש כולו באופן מופלא על נתינת העצה הטובה:

"וידעו כל עצי השדה כי אני הוי" – על כל העצים, כל היועצים וכל הנועצים בכלל, וכל עצה ועצה בפרט, לדעת ראשית כל "כי אני הוי". המודעות לנוכחות ה' שאין בלתו היא הפתח והיסוד לכל עצה טובה.

אחר כך מתוארות פעולות היועץ הטוב ועצותיו. ראשית עליו לדעת לקיים "השפלתי עץ גבה הגבהתי עץ שפל". יסוד היסודות של היעוץ הטוב הוא ההתמודדות עם הגאווה, שהיא אבי־אבות כל חולאי הנפש, והיכולת לווסת נכון את מצבי השפל והגאות של האדם – להשפיל את הגבוה ולדעת גם לעורר בנפש את הדחף לעלות ולהתקדם דווקא מתוך השפלות. אך מעבר לכך, צריך לדעת לקיים "הובשתי עץ

לח והפרכתי עץ יבש". בדרך כלל לחלוחית היא דבר טוב וחיוני, אבל ישנה גם לחלוחית שלילית של תאוה (המשנית לבעית הגאווה, כפי שאנו מסבירים תמיד, אך גם ממנה תוצאות שליליות רבות בנפש, כפשוט), ועל כן היועץ הטוב צריך לדעת להוביש את העץ הלח – לדעת כיצד להתמודד עם תאוות שליליות ומזיקות. לאידך, במצבי יובש – חוסר־חיות וחוסר־תאוה המגיע עד כדי סריסות, "ונהר יחרב ויבש" – צריך היועץ לדעת להפריח את העץ היבש (ובכך להחיות את רפח הניצוצות שנפלו ומתו בשבירת הכלים, השרש של כל משבר נפשי).

כל אחת מתכונות הנפש הללו טובה במקום הנכון ורעה במקום הלא־נכון ועל היועץ הטוב לדעת להתמודד נכון עם כל סוגי העצים – עץ גבה, עץ שפל, עץ לח, עץ יבש – וכאשר זוכים לכך באופן של "בן חמשים לעצה" ניתן לתלות את המן על "עץ גבה חמשים אמה" ולזכות לשער הנון, כנ"ל.

המשתתף בשמחה ומברך בכל הברכות

אֲרֵבֶּעַ פְּתוֹת עַל פֵּיָם

שְׁלֵבִים עֶקְרִים. כָּל שֵׁלֵב בְּיָרִידָה הַזֹּה נִקְרָא 'עוֹלָם', כִּן שֵׁיִשְׁנָם אֲרֵבֶּעַ עוֹלָמוֹת – עוֹלָם הָאֲצִילוֹת, עוֹלָם הַבְּרִיאָה, עוֹלָם הַיְצִירָה וְעוֹלָם הָעֲשִׂיָה. 'עוֹלָם' הוּא בְּעֵצָם מָה שֶׁקּוֹרְאִים הַיּוֹם 'הַשְּׁקִפַת עוֹלָם', אִיךְ שֶׁאָדָם בּוֹחֵר לִפְרֹשׁ אֶת הַדְּבָרִים שֶׁהוּא רוֹאֶה מוֹלוֹ. אֲרֵבֶּעַת הָעוֹלָמוֹת הַרוֹחֲנִיִּים הֵם אֲרֵבֶּעַה זּוּגוֹת מִשְׁקָפִים שׁוֹנִים, הַשְּׁקִפּוֹת עוֹלָם שׁוֹנוֹת, דְּרָכָם אָנוּ מִתְּבוֹנְנִים בְּמָה שֶׁקּוֹרֵה בְּעוֹלָם וּמְחַלְטִים מָה לַעֲשׂוֹת. וְאִיךְ כָּל זֶה קָשׁוּר אֵלֵינוּ? כִּי כָּל קְבוּצָה 'הַרְכִּיבָה' לְאִפְּהָ זּוּג מִשְׁקָפִים אַחֵר, עַל פִּי פְּרִשָּׁה אֶת מָה שֶׁקּוֹרֵה בְּשִׂטָּח וְהַגִּיעָה לְמִסְקָנָה כִּיִּצְדֵּךְ יֵשׁ לַפְּעַל:

פִּינְאָלִים

הַנִּכְנָעִים הֵיוּ הָאֲנָשִׁים הַמְּצִיאוֹתִיִּים, אֵלּוֹ שְׁחוֹשְׁבִים תְּמִיד מָה כְּדָאִי וְיַעֲלֵל לַעֲשׂוֹת בְּרָגַע זֶה. הֵם סָבְרוּ שְׂאִין בְּרָדָה, מְכַרְחִים לְהִיּוֹת מִפְּכָחִים, לִגְנוֹ אֶת כָּל הַחֲלוּמוֹת עַל גְּאֻלָּה, לְהַרִים דָּגָל לְבָן וּלְהַכְנִיעַ לְמִצְרַיִם. אִזּוֹ מָה? לְחַזֵּר לְאַחֹר

לֹא מִזְמַן לְמִדְנוֹ עַל אֲרֵבֶּעַ לְשׁוֹנוֹת הַגְּאֻלָּה וְרָאִינוּ כִּיִּצְדֵּךְ כָּל יְהוּדֵי מְשִׁתְּחַרְרִים מִסּוּגֵי מִצְרַיִם הַשׁוֹנִים. אִזּוֹ הִנֵּה, יִצְחָאֲנוּ מִמִּצְרַיִם וְאִפְלוּ הַתְּרוֹחֲקֵנוּ מִמְּנָה מְהֵלָּךְ כְּמָה יָמִים, אֲבָל לְתַדְהַמְתֵּנוּ אֲנִיחָנוּ מִגְּלִים שֶׁמִּצְרַיִם רוֹדְפִים אַחֲרֵינוּ... מָה עוֹשִׂים!?

יָם סוּף אֵינּוּ מִצְרַיִם, שְׁפָּה רַק מְרַגִּישִׁים חֲנוּקִים מְסָבִיב. כְּכֹר הַשְּׁתַחֲרָרְנוּ וַיֵּשׁ לָנוּ מִטְרָה וְכוּוּן, וּבְכָל זֹאת נִרְאֶה שֶׁהַכֵּל עוֹמֵד לְהִתְמוֹטֵט.

הַמִּצָּב בּוֹ עָמְדוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל יָם סוּף דּוֹמָה לְצִמְתֵּ דְרָכִים וְחַז"ל מְלַמְּדִים אוֹתָנוּ שֶׁגַם לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הִיָּתֶה דְעָה אַחֲרֵיהֶם בְּעִנְיָן. הֵם הִתְפַּצְּלוּ וְהִתְפַּלְּגוּ לְאֲרֵבֶּעַ קְבוּצוֹת עֶקְרִיּוֹת שֶׁהִתְוַפְּחוּ בִּיָּהוּ.

אֲרֵבֶּעַ זּוּגוֹת אֶלְקָרִים

בְּסִפְרֵי הַקְּבָלָה וְהַחֲסִידוֹת מְסָבֵר שֶׁכְּאֲשֶׁר ה' בּוֹרָא אֶת הָעוֹלָם הוּא 'מוֹרִיד' אוֹתוֹ מְלַמְעֵלָה לְמִטָּה בְּאֲרֵבֶּעַ לַע"נ חיה שרה בת ר' משה ע"ה נכתב ע"י הרב שילה אופן.

'הלוחמים' הם בעלי משקפי עולם היצירה.

פאתפואוֹצוֹרִים

בעוד 'הנכנעים' מתנפחים בלהט עם 'הלוחמים' עומדת לה קבוצה שלישית, אנשים מחשבים ובעלי הגיון, וחושבים לעצמם כן: "באמת לא הגיוני לחזור למצרים. האם יצאנו רק בשביל לחזור? אבל מצד שני, לנצח את המעצמה המצרית? גם זה לא הגיוני. אז מה כן? יש דרך שלישית: נברח למדבר!".

אלו פת 'המתבודדים'. בשיטתם יש הרבה הגיון ושכל ישר: יש לנו הזכות לחסות במדבר בצל ה', בצל ענני הכבוד, בהם עוטף הוא אותנו. "טוב לחסות בה'", לא? אז פשוט נסמך על ה' ולא נעשה דבר. 'שב ואל תעשה עדיף'. בעצם, טענו בלהט חלק מחברי הקבוצה, יש גם מה לעשות: זה הזמן פשוט לעמוד ולהתפיל לה', שיוציא אותנו מהצרה שנקלענו אליה. מי אם לא ה' יעזר לנו במצב כזה? ה' הוציא אותנו ממצרים והוא בטח גם יודע מה לעשות כעת.

למרות ההגיון שפדבריהם, יש במסקנה שלהם פגיעה ובריחה מהתמודדות, וכך היא התמונה מבעד למשקפי עולם הבריאה.

פניאלונים

והיו את אלו שנגלו את ההזדמנות,

ולשוב למצרים! "זו המציאות", אמרו, "אין ברירה. נמצא כבר הזדמנות אחרת..."

אנשים אלו היו בעלי המשקפים של עולם העשייה. בעולם העשייה מחליטים רק לפי מה שמועיל לי ומקדם אותי מבחינה גשמית.

פדלוחמים

לעמדתם עמדו קבוצת 'הלוחמים'. "למצרים? בחיים לא! אנחנו נראה להם מי אנחנו. נלחם בכל הכח, ואם נפסיד – נפסיד". לשיטתם, עדיף להפסיד מתוך מלחמה ולא להפסיד מתוך פגיעה. מה מניע את הקבוצה הזו? רגש חזק של כבוד, עליו הם לא יכולים לוותר בכזו קלות.

האם באמת משחררים פת 'הלוחמים' מפבלי מצרים? לא בטוח. הם דומים לשניים שמתחרים ביניהם בהורדת ידים. גם החזק מביניהם, שבטוח בנצחונו, מרגיש שיש לו התמודדות מסוימת עם המתחרה שלו. כדי לגבר עליו נדרש ממנו מאמץ. גם אם 'הלוחמים' בטוחים בכחם לנצח את מצרים, הם עדין נמצאים עם המצרים באותו מגרש, ובסתר לבם גם מאימים מהם. יתר על כן – הלוחמים רוצים לעשות בדיוק את מה שפרעה רוצה: בכך שהם רוצים לפנות אחורה ולהלחם במצרים, הם מפספסים את העקר – להתקדם קדימה להר סיני.

האצילות, שרק רצון ה' עומד מול עיניהם.

◆
מספרים שפעם נכנס בחור לרבי מליובאוויטש והתלונן על קשיים שיש לו. לא קל לו לשבת כל היום בשיבה וללמוד. הרבי לא ענה, רק בקש מאותו בחור: "קפץ אלי מעבר לשלחן". הבחור היה נבוך מאד. לקפץ מול הרבי מעל שלחנו? לא נעים... אבל הרבי המתין: "קדימה, דלג". לבחור לא הייתה ברירה. הוא צעד לאחור כדי לקחת תנופה ואז הרבי עצר בעדו. "מספיק, זו התשובה לשאלות שלך", אמר לו הרבי. "לפעמים כדי לדלג קדימה הולכים צעד אחורה..."

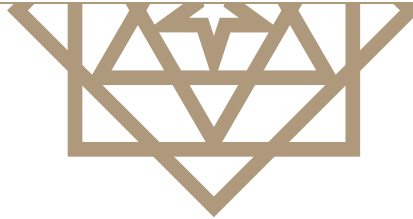
◆
ומי מבין הקבוצות צדקה? צווי ה' למשה הוא ברור: "דבר אל בני ישראל ויסעו!"
שנזכה להיות מהנחשונים אל הגאולה!
שבת שלום ומברך!

5?

אם הגעת למצב שבראה ללא מוצא, למבוי סתום, זהו רק נסיון שה' מעמיד אותך בו. לשם מה ה' מעמיד את היהודי בנסיון? כדי להוציא ממנו כחות, שאפילו הוא עצמו לא שער מעולם שיש בו. תמיד ידענו שאתה מאמין בה'. האם אתה מסגל גם לבטח בו? האם הבטחון שלך הוא גם פאשר לא נראית לעין שום אפשרות הגיונית?

אלו היו הנחשונים בראשות נחשון בן עמינדב. "נכון", אמרו, "יש קשיים מלפנים ומאחור ונראה שאין שום מוצא. אבל ה' הביא אותנו לכאן בדרך להר סיני ולארץ ישראל. האם נראה לכם שה' מביא לאדם נסיון שאינו יכול לעמד בו?! אין זאת אלא שמטרת הנסיון הזה נועדה רק לחזק אותנו. קבלנו מה' יעד ומטרה, ולכן גם ים סוף הגועש לא יעצר אותנו. צריך פשוט להתקדם אל היעד!"

זו הכרעת בעלי המשקפים מעולם

צניעות היא נושא צנוע,

באמת, צניעות לא נוגעת רק לאורך השרוולים או לעובי הגרביים – הצניעות מקיפה את כל אורח החיים, מהחוץ אל הפנים. היא מתבטאת בלבושי האדם, ואפילו ברכושו, אך עוד יותר מכך בהליכתו ובהליכותיו, במבטי עיניו, באורח דיבורו וכמובן במידות נפשו.

באופן העמוק ביותר, הצניעות שייכת לעצם הנפש ואף מהווה חלק מסגולת ישראל. כשם שה' יתברך הוא בלתי־נתפס, והימרה לתפוס אותו היא מעין חילול הקדש, כך נשמת ישראל היא בלתי־נתפסת ולכן גם לא יכולה לסבול מבט חודרני שמנסה לחשוף את סודותיה.

השיעור הראשון והעיקרי בגליון השבוע חושף חילוק בהלכה בין צניעות ממונית, שניתן למחול עליה, לצניעות עצמית, שאינה ברת־מחילה ומתוך כך צולל לעומק מושג הצניעות בנפש פנימה ומוצא בתוך הלכות **שכנים** את המפתח להשראת השכינה בישראל.

לא כדאי להחמיץ גם את השיעור השני, שהוא דו־שיח מדחוק בין הרב דוב קוק והרב גינזבורג, הממחיש את יסודות תורת ההקבלה – עריכת הקבלות מדויקות המצמיחות פירות רבים ב'השכלה' וב'עבודה'.

מעוניין להפיץ את עלון נפלאות במקום מגוריך?

שלח דוא"ל ל: itiel@pnimi.org.il או התקשר 052-4295164

רוצה להצטרף לתפוצת המייל שלנו ולקבל את כל ההודעות והשיעורים?
שלח דוא"ל: itiel@pnimi.org.il

רוצה לשמוע את שיעורי וניגוני הרב? התקשר לפנימי־פון:

079-9211452 או 02-5434297 – המספר פתוח לניידים כשרים

ג	ל	ע	י	נ	י
ו	א	ב	י	ט	ה
נ	פ	ל	א	ו	ת
מ	ת	ו	ר	ת	ר